

UMETNOST

MESEČNIK ZA UMETNIŠKO KULTURO • LETO II • 7-8

A. Černogor

Umetniški papir

Život list pro výtvarnou práci a uměleckou kulturu. Izdava Výtvarný odbor Umělecké besedy v Praze. Uredništvo: Praha III, Besední ulice 5, uprava: Praha I, Národní třída 11. Letna naročnina za 10 številk za našo državo 70 Kč. Urejujeta Vladimír Holan in Karel Sourek z uredniškim odborom (J. Capek, V. Rabas, V. Rada, J. Sima in B. Vaníček). Z 9.—10. dvojno število 1937 je revija zaključila petnajsti letnik in prinaša pesniške prispevke, razpravo Vincenca Kramářa »Smrt device Marije v Spišském Štvtku« in številna poročila iz umetniškega sveta. Revija je bogato ilustrirana in prinaša zelo lepe, večinoma celostranske reprodukcije v kvartu iz češkoslovaškega slikarstva in kiparstva 14. in 15. stoletja. Nekaj podob je oddisnjenih tudi v večbarvnem tisku. Pregled celega letnika 1937 pokaže, da je revija prinašala stalno številne reprodukcije domačih in tujih mojstrov in ni imela nič manj kot 44 prilog v barvah.

»Književnik« hrvatski književni mesečnik, Zagreb, Šenoina ulica br. 26/II. Letna naročnina 120 din (čekovni račun št. 36.419). Revija izhaja redno mesečno in je v decembru 1937 praznovala desetletnico obstoja. Iz uvoda urednika v dvojni številki 1.—2. XI. letnika za januar—februar 1938 posnemamo, da se bori revija proti ozkosrčnemu šovinizmu, brezbarvnemu kozmopolizmu in napačno zapodanemu internacionalizmu. Uredništvo poudarja, da bo smer revije vselej v skladu z glavnimi smernicami splošnega narodnega osvobodilnega pokreta, ki se pri Hrvatih izraža v hrvatskem kmečkem pokretu, odnosno v SD koaliciji. Pričujoča dvojna številka prinaša poleg zanimivih političnih, leposlovnih in pesniških prispevkov tudi toplo in iskreno napisan članek Matije Nenađa: Naše likovne razstave in občinstvo, ki velja v veliki meri tudi za naše prilike. Revijo zaključuje gledališki, glasbeni in filmski pregled in zanimive beležke iz vseh krajev sveta.

Jugoslovanska razstava v Rimu (glej »UMETNOST« št. 1—2, stran 3!).

Prevodi ocen, v kolikor se tičejo Slovencev, ki so jih prinesli italijanski dnevniki za časa jugoslovanske umetnostne razstave v Rimu v času od 12.—25. junija 1937. Le kjer bi smisel ne utegnil biti jasen, so priključena poročila tudi o drugih jugoslov. umetnikih.

Il Messaggero, Rim, 12. junij 1937. Prinesel je reprodukcijo G. A. Kosove slike »Vrtnarjeva hčerka«.

»Najmočnejši od vseh slikarjev, ki razstavljajo v »Galleria di Roma«, je Maksim Sedej. Njegova umetnost, četudi spominja na Degasa, je tako zgovorna v svoji izrazitosti, da nam jasno očituje zdrav in svojstven temperament.

Fin v barvi, toda površen, se nam predstavlja Pavlovec.

... odlikuje se Kregar, ki skuša v dekorativnem motivu podati spomine na nek minuli svet.

Jakac, pri katerem je občudovanja vredno njegovo analitično iskateljstvo, ki nam pa ne ugaja. Figura Karle Bulovecve je studirana in dovršena s hvalevredno skrbnostjo.

Omeniti je treba veliko in močno kompozicijo iz kmetijskega življenja Toneta Kralja in veliki Tratnikov »Akte«.

Il Giornale d'Italia, Rim, 13. junij 1937. Prinesel je reprodukcijo G. A. Kosove slike in poročilo o otvoritvi razstave.

Il Tevere, Rim, 14. junij 1937. Prinesel je Malešev »Kopajoče« in Miheličev »Sejem v Krusavcu«.

»Kjer bi mogli govoriti o direktnih vplivih francoskega slikarstva, recimo pri glavi in neki krajini Jovana Bijeliča, ki je v širokih ploskvah in kombinacijah črnih, zelenih, rumenih in rdečih barv tako drzen ter je njihov sozvoč tako globok in jase, tam čutimo že tisočmilsko oddaljenost od intelektualne mlahavosti njegovih izhodov.

Isto širino diha tudi Gojmir Anton Kosovi sliki »Sončnice« in »Mrtva priroda s steklenico« in sta deležni istega sozvočja, ki pa ne zapade nikdar v težino, kljub velikim zamahom z lopatico, tehniki, ki sama na sebi izvira iz dobe pojemajočega impresionizma.

Maksim Sedejev »Rodbinski portret« je kompozicija, polna moči.

Dalje srečavamo spomine na evropsko umetnost, n. pr. Stane Kregarjeva »Fantazija na terasi«.

V oddelku za grafično umetnost visi, prežeta svetlobe, Miheličeva risba.

Giuseppe Pensabene.

L'Avvenire d'Italia, Edizione di Roma, 15. junij 1937.

»Lepe so pokrajine: dvojce del Franceta Kralja in ena Pavlovecva. Veliko duhovne vsebine v svoji tragičnosti kažejo risbe Franceta Tratnika »Slepica« in »Industrija« ter »Matie« Božidarja Jakca.

Najmočnejši od vseh je Maksim Sedej, ki je tudi med vsemi razstavljalci eden najbolj zdravih in uravnovešenih v temperamentu in obeležju, v katerem se kreta.

Bi. P.

Il Popolo di Roma, Rim, 15. junij 1937. Prinesel je kot reprodukcijo Tratnikov »Akte«.

»Nahajamo umetnike, kot je Stane Kregar, ki goji internacionalno tematično slikarstvo in se hoče pridružiti malemu krdlu surrealizma in Tone Kralj, v čigar »Koscu« se odkrivajo čisto konstruktivistične kvalitete.

Ne vemo še točno, če smo, ločeno od ostalih jugoslovancev, pri Bijeliču in pri Gojmiru Antonu Kosu v njihovih intenzivnih akordih divjih zelenih, rumenih in temno rdečih barv ter pretiravajočem oblikovanju zasledili že pravo podobo jugoslovanske umetnosti. Misim, da smo tukaj še v nemški fazi razvoja, toda z nedvomnim osebnim ali pa celo rašnim občutjem, v nasprotju prevladujočemu francoskemu vplivu pri drugih.

Michele Biancale.

Il Lavoro fascista, Rim, 15. junij 1937. Prinesel je reprodukcijo Sedejevega »Rodbinskega portreta« in Malešev »Masko«.

»Predvsem zanimivo se vežejo Bijeličeva ekspresionistična platna z odličnimi slikami Gojmirja Antona Kosa, rojenega v Gorici: močna »Mrtva priroda s steklenico«, žgoče »Sončnice«, ki spominjajo na Noldeja, in »Vrtnarjeva hčerka« v silnih potezih, ki prikazujejo ostražje panične senzualnosti, ne brez osebnih primesi.

Zelo nežno spočetje in barvno ubranost kažeza Slovenec Sedej z lepo kompozicijo, ljubeznivim družinskim portretom in lagodni krajinar Pavlovec iz Trnovca. Miha Maleš goji divji razumski ekspresionizem.

Kot posebno značilno navajamo med kiparskimi deli reliefno plastiko »Žanice« v lesu, delo slovenskega ekspresionista Franceta Kralja.

Med risbami, rezi in monotipijami, ki dopolnjujejo pomembno razstavo, vzbuja pozornost ženska figura Bulovec-Mrakove s svinčnikom, uglasena Jakčeva krajina »Novo mesto«, ki je pa preveč razkrajena v risbi, njegova skoraj otocentistična »Matie« ter izbrane litografije in delikatni »Sejeme«, delo tridesetletnika Miheliča.

Alberto Neppi.

Oton Župančič

NAŠI UMETNIKI V TUJINI

Aristide Maillol

Ker nosi umetnost najbolj krepko vtisnjeno narodno obeležje, ker se upodablja v nji duh naroda najsvobodneje in najbolj neposredno, je umetnost najvidnejši znak kulture; umetnost je gostejše prožeta s sokovi rodne grude nego znanstvo, ki se pri manjših plemenih že iz materialnih prilik ne more razviti tako samoniklo.

Upodabljajoča umetnost in glasba ne poznata mej. Slikar, kipar, stavbenik in glasbenik niso navezani na ono skupino ljudi, med katere so postavljeni od usode po svojem pokolenju in vsled tega tudi po čustvovanju — oni govorijo jezik, razumljiv po vseširnem svetu, in baš posebna barva njihovega narečja, krepčina, izsesana iz domačih tal, jim daje svežost in jih loči od umetnikov drugih narodov. Zato prekorači upodabljajoča umetnost in glasba lahko brez posrednika meje svoje domovine in priča drugod o kulturi in kaže značaj plemena, iz katerega je izšla; sama, kakršno je rodila duša umetnikova, stopi pred sodbo sveta in ni se ji treba bati, da bi kazalo slabo zrcalo njen obraz spačen.

Doma so imenovali naše umetnike tujce, Monakovce, Parižane, dekadente, simboliste, impresioniste in kar je še takih umetniških grehov, tako da se pošten rodoljub res ni več mogel spoznati v tej nepregledni gošči raznoimnih tujizmov. Samo onega tajnega, a v vsakem pravem umetniku tako mogočnega vpliva, vpliva domače grude, niso zapazili na njihovih delih.

Šele tujec nas je moral prijeti za roko in nam pokazati s prstom: to so umetniki, resni umetniki, in vaši so; vaše zemlje otožnost in svit je razvit čez njihova dela, vaše slovenske duše trepetanje in turobna melanholija diha iz njih sanj, in vašega mladega naroda nepotrta sila išče krepkega izraza v njih potezih. Tako smo stopili tudi mi v krog, ki objema vse kulturne narode in blaži nasprotstva med njimi. Ves naš narod je dobil za tujce novo simpatično potezo v obraz; dobili smo potni list, s katerim se poslej lahko izpričujemo pred svetom.

Bojim se, da je ravnotako malo ljudi med nami, ki bi slutili vso dalekosežno pomembnost te zmage slovenske umetnosti izven doma, kakor je bilo majhno število

Antonio Geich — Motiv iz Primorja — Olje

onih, ki so videli v naših slikarjih kaj več nego jajčarje in špinačarje. Peščica jih je, ki bi vedeli, da so nam tu naši umetniki pripomogli več do naše univerze in podprli premnogo naših zahtev s temeljitejšimi razlogi, nego leta in leta klaverne kramarske politike, ki se lovi brez vesla in krmila za slučajnostmi.

Naše časopisje ni čulo, da bifejo važne ure in ono časnikarstvo, ki našopiri najbolj malenkostno bagatelo in kuje iz nje novinarski drobiž, je prezrlo tako velik in lep trenotek in ni pojnilo njegovega pomena. Drugače bi ne bilo vrglo čitateljem par neznatnih, deloma še napačnih notičic kar takole mimogrede pod oči; udarilo bi bilo na veliki boben, ne iz ljubezni do umetnosti, nego iz samoljubne preračunljivosti. Značilno je to za nivo našega časnikarstva.

Umetnost res da ni odvisna od žurnalistike, a tudi žurnalistika je betva na kulturnem polju in slabo polje, ki rodi slab sad. Tako mlad narod, ki si mora prav za prav šele ustvariti vse ono, za kar se bo lahko s trdno zavestjo boril, bi moral biti pač poučen o svojih resničnih uspehih in o višini stopnje, do katere je prišel. Ali ne bomo pojnili časov, ki se pripravljajo? Val je dvignil našo ladjo visoko proti soncu, dalja se lesketa pred nami in svobodna pot. A šele tujci so spoznali našo veljavo in videli opravičenost našega bitja, mi pa nočemo spoznati sami sebe. Ne vidimo, da živimo v večjem času, nego so ga kdaj privedli bojni viharji preko naših pokrajin, da bivamo v dobi, ko je usoda ne nas, nego usoda bodočih rodov v naših rokah. Ali bodo naše roke toli krepke, da zakrenejo krmilo naše ladje o pravem času v pravo smer in ji določijo tok za bodočnost? — Med preroke bi hotel stopiti in razkladati znamenja nebeška, a sama bleste tako zlata in visoka. Odprite oči, bratje, in govorila vam bodo!

»Slovan« 1903—4.

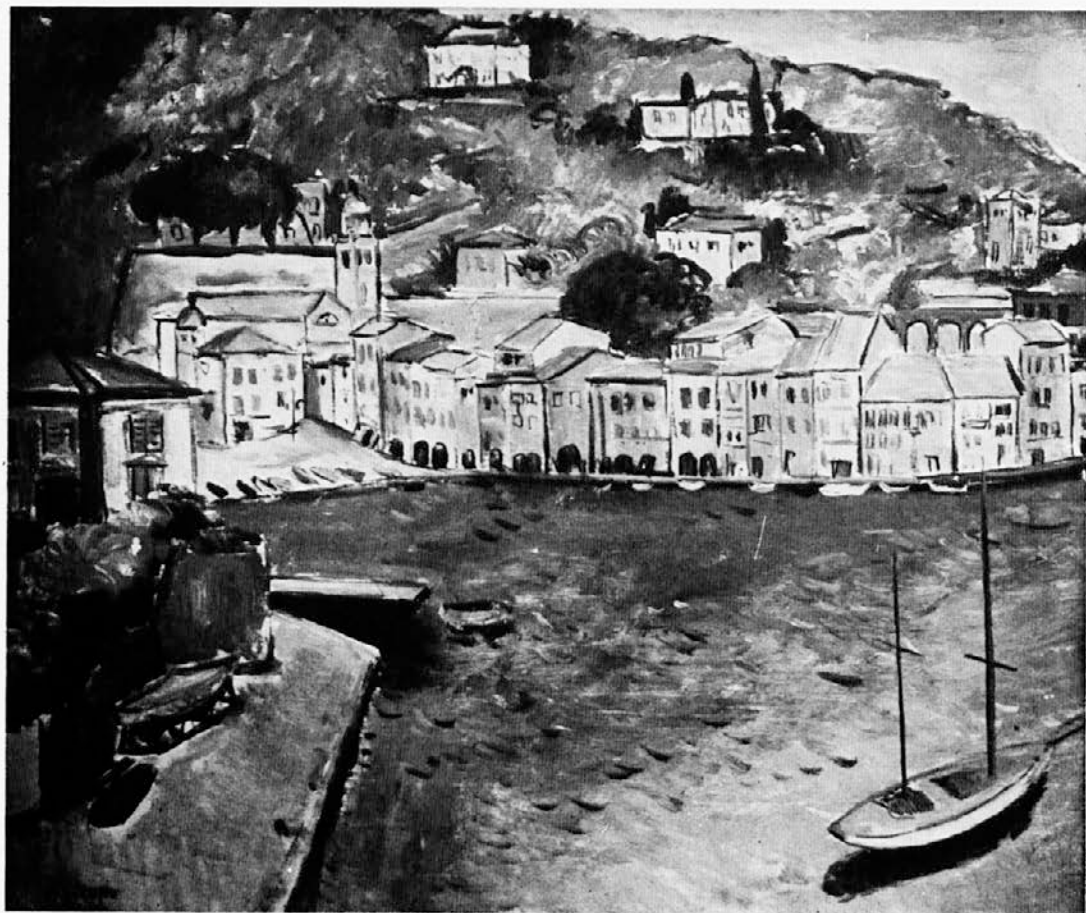
Attilio Selva — Portret — Bron

Dario de Tuoni

SODOBNA UMETNOST V JULIJSKI KRAJINI

Ko govorimo na splošno o slikarstvu v Julijski Krajini, smatramo, da je njega začetnik Josip Tominec in omenjamo le bežno Kavčiča (Caucig) njegovega učitelja, ki pa mu ni bil dorastel. Obadva sta Goričana in je značilno, da je ravno Gorica ob zibelki umetniškega ustvarjanja v Julijski Krajini. V drugi polovici 18. stoletja je bil Trst pod vtisom tedaj ustanovljenega svobodnega pristanišča in nešteti nepredvidenih problemov, ki so bili s tem v zvezi. Bogastvo se je začelo stekati v Trst toda, kakor piše tržaški zgodovinar Peter Kandler, je bilo ljudstvo nemirno in je začasni zastoj za Napoleonove dobe bil koristen, da se je v oni zmešnjavi nasprotujočih si strasti ustvarilo primerno ozračje, ki je lahko sprejelo novo kulturno smer. Med tem časom pa je Gorica vsled svojega mirnega razvoja in po zaslugi svojih naprednih vladarjev bila ono torišče, kjer se je lahko nemoteno začela razvijati likovna umetnost. Tako sta oba predhodnika umetnosti v Jul. Krajini rojena v Gorici, Kavčič leta 1762, Tominec pa leta 1790. Dejstvo, da je bil prvi skoro popolnoma naturaliziran Dunajčan in drugi Tržačan ne sme zasenčiti njihovega rojstnega kraja.

Kavčič je po končanem študiju na Dunajski akademiji prebil dolgo dobo v Italiji. V Bologni je studiral Carraccija, v Benetkah Tiziana. Vrnivši se na Dunaj je bil imenovan l. 1797. za profesorja slikarstva, in sicer po tedanji navadi za zgodovinsko slikarstvo. Slikal je zgodovinske motive, mitološke in biblijske slike in bil je tudi odličen portretist. Celo Goethe ga omenja v svojih delih s citatom, iz katerega so razvidne njegove prednosti in njegove slabe lastnosti: »Ein Mann von großem Talent, der große Fertigkeit besaß, aber der darum die wesentlichen Teile seiner Gemälde etwas vernachlässigte.« V njegovi šoli se je izoblikoval eden največjih slikarjev Julijske Krajine Josip Tominec. Za Kavčičem je bil njegov učitelj

Mario Luzzato — Pristaniško mesto — Olje

Florentinec Sabatelli in njegova začetna dela kažejo vpliv enega in drugega. Toda kot slikar izrednih sposobnosti je po letu 1830., ko se je nastanil v Trstu, našel polje svojega udejstvovanja v portretu, naslanjajoč se na beneško romantično šolo tistih časov. Njegova umetnost, ki se dozdeva v nekaterih njegovih slikah nekoliko steklena, dosega v drugih delih tako harmonično stopitev toplih tonov in tako intenzivno plastiko predmeta, da po pravici zasluži eno najodličnejših mest med portretisti onega stoletja.

Novi duh, ki se je ustvaril po dunajskem kongresu, je nujno preusmeril tudi umetniški tok z Dunaja proti Benetkam. Portretist Tominec, epigoni neoklasicizma, romantiki in kasneje realisti in impresionisti so se izoblikovali v beneški šoli. V tej smeri, ki šteje veliko imen, se odlikujeta kiparja Franc Pezzikar (Pečkar) in živeči Ivan Mayer, med slikarji pa Josip Barison. Barison je bil resnično velik slikar in še do danes ni dovolj ocenjen in pojmovan. Nekateri njegovih portretov se lahko postavijo med najpopolnejša dela preteklega stoletja. Barva pod njegovim čopičem se mehča v najdelikatnejšo muzikalično interpretacijo, ki iz globine predmeta jemlje ono, kar je človeško najplemenitejše. V njegovih delih sta stopljena romanticizem in realizem. Da se ni povzpел do velikega slovesa, so krive praznote v njegovi tvornosti, toda ne moremo zanikati, da se je na nekaterih platnih povzpел do ekspresivne moči samega Lenbacha.

Kot ekspresionista beneške šole in širokega čopiča imamo Umberta Verudaja, čigar zgodnja smrt je bila velika izguba za slikarstvo Julijske Krajine. On je bil prvi,

Eligio Finazzo-Flori — Na deželi — Olje

ki je čutil potrebo, da je študiral bistvo francoske umetnosti svojega časa in umetnost glavnih evropskih središč.

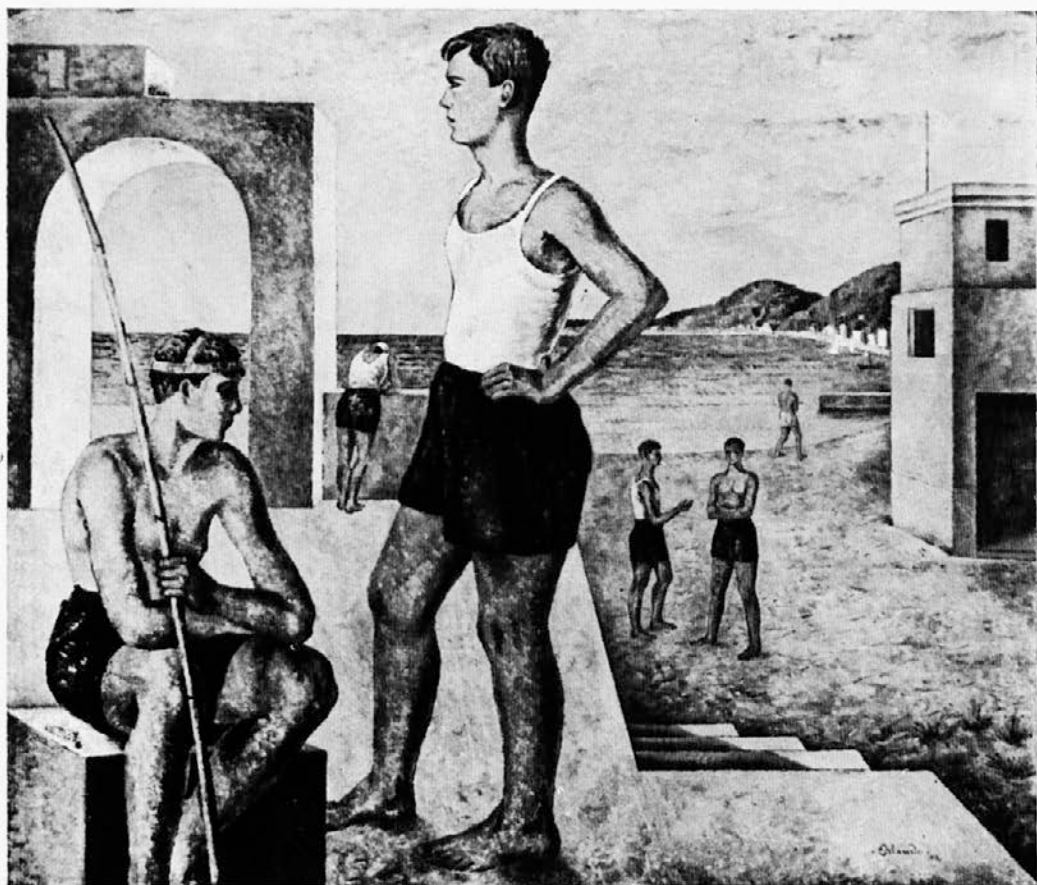
V začetku svetovne vojne je prevladovalo impresionistično gibanje, ki ga ni motil ne pojav klintovega dekorativizma (Vito Thümmel) in Stuckovega deskriptivizma nekaterih slikarjev, ki so študirali v Monakovem. Po zaslugi Benečana Tulija Silvestrija je celo obogatel na novih kolorističnih vibracijah in na intenzivni individualni noti. Toda vojna je pretrgala tudi v Julijski Krajini kot neposredni sosedi vojnega divjanja vsako udejstvovanje.

Po končani vojni so bile razmere popolnoma drugačne. Stara šola je skušala obdržati za dobo nekaj let svojo avtoriteto, toda bili so to brezplodni napori. Mladi so ugotovili, da je preostal impresionizem faze razkroja in neutešljivih raziskovanj. Začelo se je govoriti o Cézannu, o Van Goghu in Gauguinu, o kubizmu, futurizmu in ekspresionizmu. Boj med skupino konservativcev in skupino mladih je bil neizbežen in oster. Prva razstava sindikata likovnih umetnikov v letu 1927. je prinesla zmago mladim. Bilo je to razdobje revolucije, dobe eksperimentiranja, dostikrat brezplodnega, bolj umstvenega kot estetskega, toda bilo je prepotrebno razdobje, ko je moralo roditi smisel za prenovljeno ravnotežje. Mnogi umetniki, ki so se udeležili prvih razstav, so se izločili sami, drugi pa so se čudovito in upravičeno uveljavili.

Zgoraj sem omenil prenovljeno ravnotežje. Toda moti se, kdor išče v slikarstvu v Julijski Krajini točno definirano in enostransko smer. Še traja nestrpno raziskovanje in eksperimentiranje.

Ko govorimo o povojni skupini, moramo predvsem omeniti dve težki izgubi: Viktorja Bolaffia in Henrika Fonda. Prvi je med najznačilnejšimi umetniki Julijske Krajine. Rojen v Gorici, izpopolnjen v šoli Fattoria in francoske avantgarde, je znal z navidezno skromnimi tehničnimi sredstvi doseči tako intenzivne ekspresivnosti, da spominja na Van Gogha. Um ni v njem nikoli premagal umetnika, kot se to dogaja pogosto pri Nathanu, ki daje svojim slikam nedoločen čut melanholične statike.

Na splošno obstoja danes menjajoča se tendenca med načinom Carene in Casoratijskega.

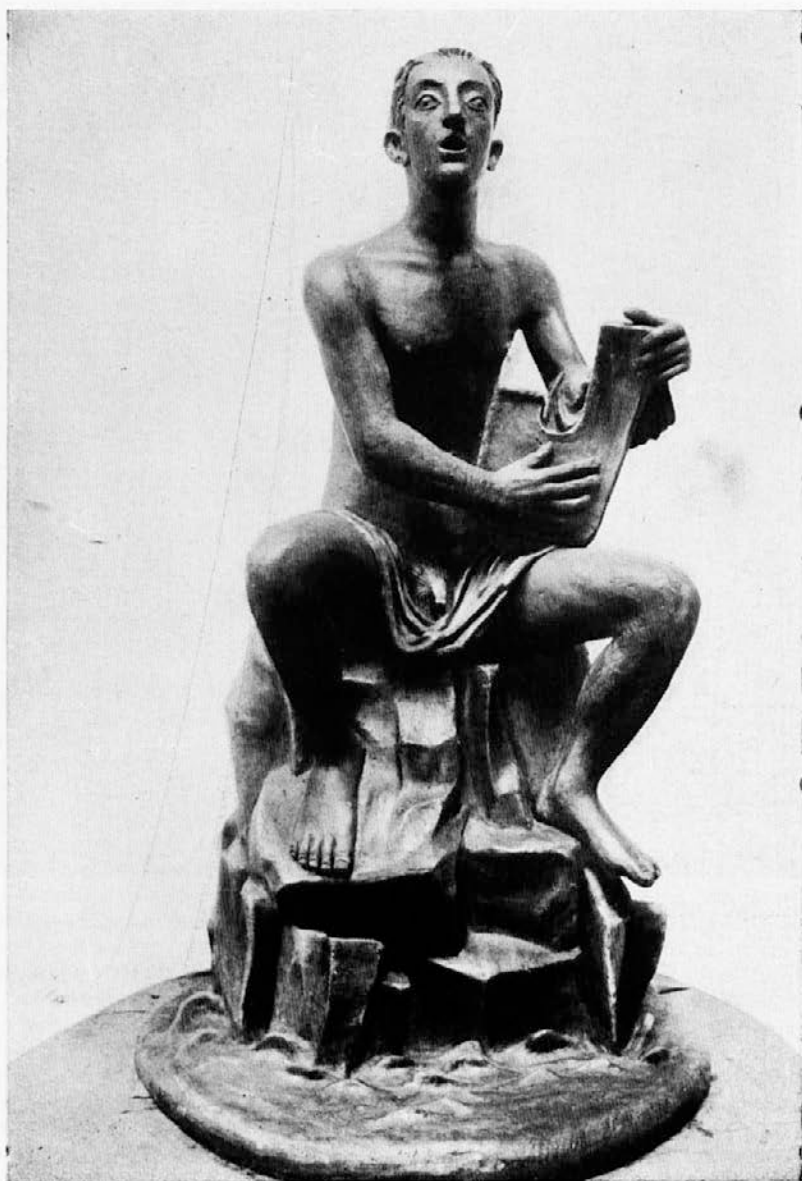

Franco Orlando — Šport — Olje

V svojih najboljših delih sledijo Cereni Egidije Fiori-Finazzer in Mario Lannes; njima se bliža z manjšo sigurnostjo Franco Orlando. Medtem pa skuša Dyalma Stultus spraviti na svojih platnih v harmonijo cbe šoli in dosega s svojimi bogatimi kolorističnimi sredstvi često originalne efekte. Carlo Sbisà, nadarjen z odličnimi konstruktivnimi lastnostmi, se izživlja v freskah, ki imajo pogosto skoro hladno klasično kompozicijo, skoro v nasprotju s širokimi potezami impresionistov, iz katerih izhaja, vendar s tendenco preosnove. Gino Parin, Bergagna, Brumatti, Argenti, vse značilna imena slikarjev, ki nosijo vsak zase umetniško strast, bolj mirno sicer od one krajinarja Ramira Menga, ki je močan v izrazu in nikoli zadovoljen.

Giannino Marchig, ki se je izoblikoval v toskanski šoli, ki je dala njegovi otožni umetniški naravi možnost delikatnega dojetanja, uživa sedaj splošni sloves. Zvest svoji živi interpretaciji, ki ga je obeležila že izza časa prvih razstav, je Avgust Černigoj, slikar jakih tonov in surovih potez, v katerih verno odseva nemir njegove duše. Z njim in s kiparjem Marcellom Mascherinijem se oživlja odprta knjiga dinamizma povojne avantgarde in v to smer gre tudi umetnost drugih kiparjev Mirka in Dina Basaldella, medtem ko hrepeni Ugo Carà po klasicizmu, bogatem na moderni senzibilnosti, in komponira sloviti akademik Attilio Selva epične vizije poganke veličine.

Antonio Geich, Mario Sartori, odlični risar Dino Predonzani, grafik Santo Lucas in drugi, ki jih zaradi kratkosti članka ne morem imenovati, predstavljajo z že naštetimi skupno umetnikov, ki so vredni vsake razstave.

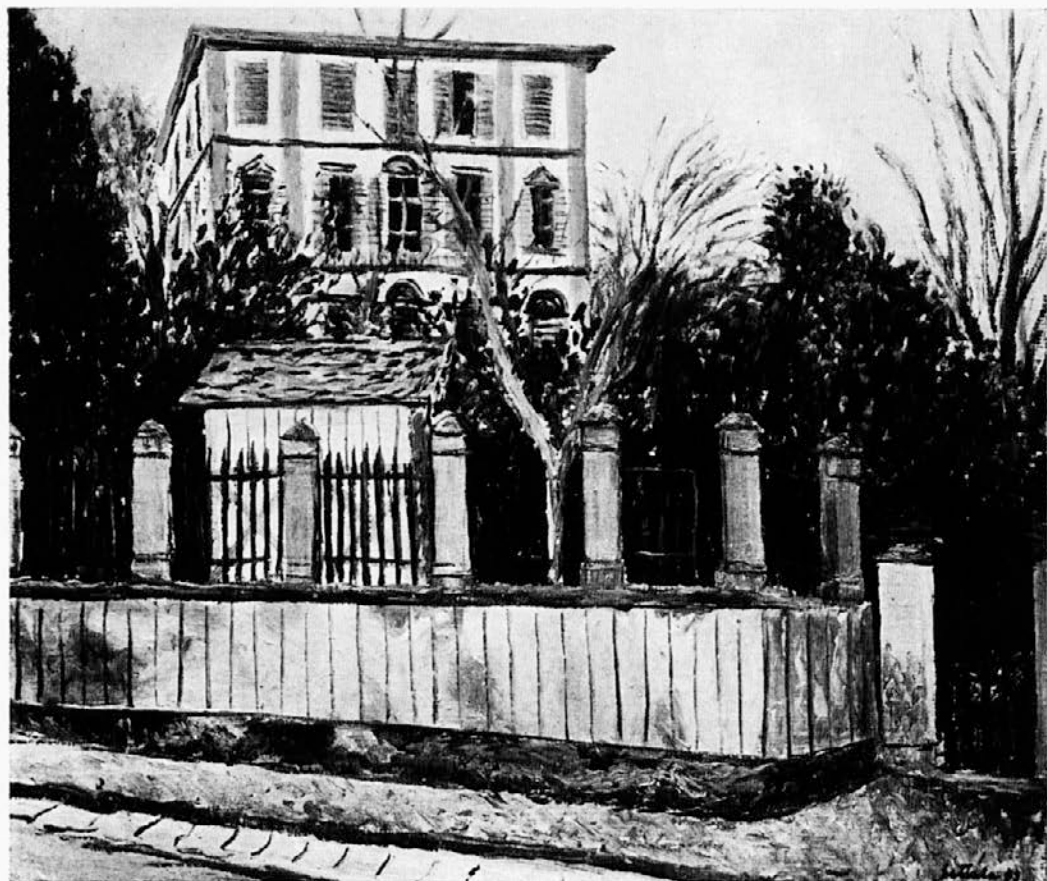

Mirco Basaldella — Pevec — Mavec

Iz vsega izhaja, da je umetnost v Julijski Krajini precej sodoben pojav in ni le naključje, da je v Trstu eden najlepših muzejev sodobne umetnosti, ki hrani dragocena dela. V Julijski Krajini ni enotne smeri in ni moči govoriti o edini šoli Julijske Krajine. Vprašanje bodočnosti je, ali se bo to kdaj realiziralo. Različni vplivi sodobnega slikarstva se uveljavljajo tudi na tleh Julijske Krajine, ki je, v kolikor se slikarstva in umetnosti sploh tiče, v zadovoljivem razvoju.

V Trstu, v februarju 1938.

(Prevedel dr. Hl —)

Pierro Marussich — Vila z vrtom — Olje

Dr. Fran Windischer

PISMO Z DUNAJA

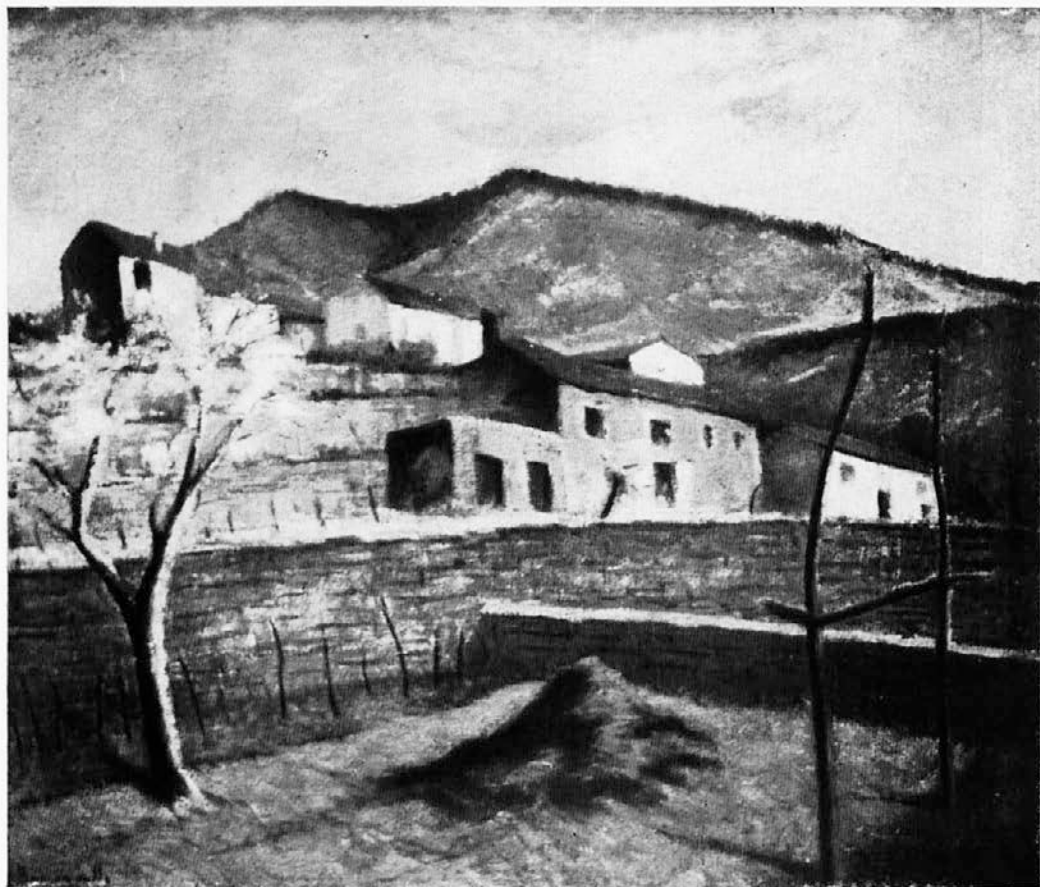
(Obisk pri mojstru L. Michaleku)

Še ves prevzet od mogočnega vtisa naše odlične razstave bratov Šubicev, sem nedavno o tem nepozabnem doživetju naše slovenske kulturne sredine opisoval posameznosti te največje prireditve naše Narodne galerije gospodu sekcijškemu svetniku na Dunaju dr. Rudolfu Sajovicu, ki je velik prijatelj naše Narodne galerije in dobro poznan v umetniških krogih na Dunaju. V teku tega prijateljskega razgovora mi je pripovedoval o vladnem svetniku profesorju Ludviku Michaleku, odličnem portretistu, krajinarju in radirarju, ki je v svojih mladih letih v šoli profesorja Griepenkerla prijateljsko in kolegialno mnogo občeval z obema bratoma Šubicema, zlasti z Jurijem. Prigovarjal mi je, da obiščem gospoda L. Michaleka v njegovem ateljeju, ki ga ima v lepi bližini Schönbrunn, v nedeljo dopoldan, ko se pri znamenitem slikarju običajno shajajo njegovi osebni prijatelji in spoštovalci njegove umetnosti. Kmalu sem našel ljubek atelje. Sam mojster mi je prišel odpirat, in me je njegova prisrčna ljubeznivost takoj pridobila. Ko sva se spoznala in sem mu povedal, da prihajam radi bratov Šubicev, je bil ves radosten in mi je takoj začel pripovedovati, v kako lepem, živem in nepozabnem spominu je ohranil ta dva znamenita gorenjska brata. Hitro je imel pri rokah Jurijevo fotografijo in pa malo sliko mladostnega Jurija

Rina Drenik-Marussich — Dekliška glava — Mavec

Šubica, ki je pravkar lepo osvežena. Posebno Jurija je hvalil kot slikarja in kot prijatelja in mi pripovedoval, kako zvest tovariš in ljub družabnik mu je bil. Vsi tovariši so ga cenili in ljubili. Rad je pel v družbi svojih slikarskih tovarišev. Kar nepričakovano mi je gospod vladni svetnik s svežim glasom zapel po naglasu in po napevu po naše: Mila, mila lunica, kje je moja ljubica. Pripovedoval mi je o tedanjem slovitem mondenem slikarju Makartu in mojstru velikega slovesa Munkacsyju, v tistih časih svetlih dunajskih veličinah z obilnimi naročili, ki so jima poleg tega, da je bil Munkacsy po svoji ženi zelo imovit, omogočila privzemati za svoja velika dela tudi druge, zlasti mlajše slikarje, med njimi Šubica, ki ni živel v obilju, marveč od zaslužka navadno iz dneva v dan. Često je bil v stiski, ali vendar rad dobre volje, zlasti kadar je prišlo kaj več forintovskega dežja naenkrat. S ponosom mi je mojster L. Michalek pripovedoval, da je bil naprošen od naše Narodne galerije za svoje spomine o Šubicah in mi je zatrjeval, da po tem pozivu že pripravlja svoje spomine in zapise. Med drugim me je mojster opozoril na veliko sliko v monumentalni stavbi »Kunsthistorisches Museum« na Dunaju na stropu nad velikim stopniščem navpik nad znano veliko skupino kiparja Canove. Za to veliko delo je slikar Munkacsy imel naročilo, izdelal pa je samo načrtno risbo v velikih potezah, dočim da je vsa izdelava te velike slike delo Jurija Šubica. Čudil sem se duševni svežosti, telesni prožnosti in nenavadnemu spomenu mojstra L. Michaleka, ki je rojen v aprilu leta 1859. v Temešvaru, sedaj torej pred svojim osmim križem. Redno dela vsak dan in mi je pokazal najnovejšo portretno risbo profesorja Mittelisa, sina znamenitega pandektista, ki je predaval na Dunaju sočasno s prof. Phillipovičem. Oba sta dobra znanca naših starejših juristov. Mojstru je zelo pri srcu velika slika Venere Urania, ki jo ima v delu in ji posveča vso pozornost, osobito v luminističnem pogledu. V zbirki njegovih del sem videl znameniti Solkanski most, portret cesarja Franca Jožefa I., napravljen tri mesece pred smrtjo leta 1916. in portret Brahmsa. Navzlic spoštljivi starosti je mojster spreten in ročen, zlasti pri risbah je uren in sem občudoval portret prof. Mittelisa po prvi seji. Prav na dan mojega obiska je bil atelje zelo živahen, poln odlične dunajske gospode, med njimi vseučilišni prof. Redlich, predsednik Akademije znanosti in umetnosti na Dunaju, mojstrov zet dvorni svetnik Czerwenka, gospa hčerka moj-

Gianni Brumatti — Krajina — Olje

strova, po poklicu profesorica na Dunaju. Prominentni mojster ima še iz predvojnih časov mnogo znancev iz naše Gorenjske, tako naša odlična rojaka gospoda sekcijskega načelnika inž. Antona Hafnerja, ki se kot rojen Škofjeločan, živo zanima za brata Šubica, ter gospoda nadinspektorja Gasparina. Izvedel sem od gospoda vladnega svetnika zanimivosti iz časov bosenske okupacije leta 1878., ki je pripeljala tudi Jurija kot vojaka v Bosno. Ta čas je bil za njega v toliko ugoden, ker ga je poveljnik vojvoda Württemberški kot slikarja pridržal pri štabu, da je imel priliko delati kot slikar med boji po slikoviti Bosni. Nekoč je bilo Juriju naročeno, da napravi iz bližnje višine nekaj skic po želji poveljnika, pa ga je sredi dela naenkrat iznenadila četvorica do zob oboroženih Bosancev. Na srečo ga niso napadli in pobili, mogel se je nepoškodovan vrniti v avstrijski tabor. Poveljniku je bilo seveda mučno, da je poslal slikarja brez spremstva iz tabora. Prof. L. Michalek me je ponovno vprašal, ali je že bilo kaj poizvedb o delih Šubica na Nemškem. Po njegovem mnenju bi bilo vredno in priporočljivo zanimati se za slikarska dela pokojnega Šubica v tistih krajih v Nemčiji. Zelo pristržno smo se poslovlili z gospodom prof. L. Michalekom in njegovimi najbližjimi sorodniki. Še pri slovesu me je izpraševal o notranji ureditvi naše Narodne galerije in me ponovno povabil, da ga ob prihodnjem bivanju na Dunaju zopet obiščem. Rad se spominjam tega zanimivega obiska tembolj, ker sem se mogel prepričati, kako odličen sloves uživa delo bratov Šubicev tudi še danes v umetniških krogih na Dunaju, kjer živim umetnikom vseh vrst prav tako ni poslano z rožicami, marveč se morajo trdo prizadevati za svoj obstanek. Slikarskih, kiparskih umetnikov in grafikov, starejšega in mlajšega rodu je obilno. Produkcija je velika, mnogo lepih in dobrih

Jurij Šubic — Družina — Olje 1875 — Privatna zbirka na Dunaju

del je ustvarjenih, toda kupcev ni lahko dobiti, ker so gmotne prilike postale dokaj slabše, pa je tudi med zaskrbljenim občinstvom popustilo razumevanje za umetnika in njegovo prizadevanje. Številne avkcije in razprodaje starih zbirk občutno bremene moderni umetniški trg in niso v prid prodaji modernih umetnin. Trgovci z umetninami radi in ne brez vzroka tožijo o neugodni konjunkturi, dasi je hvalevredno dejstvo, da se v okolju ustanove »Urania« in v raznih kroških zadnja leta na Dunaju zelo mnogo stori za poživitev zanimanja prebivalstva, zlasti tudi mladine za likovno umetnost vseh vrst. Po veličastnih dunajskih zbirkah je posebno ob nedeljah in praznikih mnogo obiskovalcev, pri katerih se vidi resnično zanimanje za razstavljenjena dela. Zelo zanimiva zbirka mojstra L. Michaleka je v »Albertini«.

Janez Šubic — Pismo — Olje — Narodna galerija v Ljubljani

Pavel Göstl

DVA NATEČAJA MESTNE OBČINE LJUBLJANSKE

V začetku januarja so bili v Jakopičevem paviljonu razstavljeni idejni osnutki za stavbo dečjega zavetišča v Trnovem in za spomenik padlim vojakom na pokopališču pri Sv. Križu. Razstava je bila zaključek v oktobru 1937. razpisanega natečaja Mestne občine ljubljanske.

V prvi vrsti moramo ugotoviti, da smo arhitekti že skoro obupali, da bi mesto razpisalo kak natečaj za pridobivanje idejnih osnutkov. Nešteto problemov, predvsem urbanističnih (regulacije) pa tudi stavbnih (šole, stanovanjske kolonije, socialni domovi), je bilo izvedenih brez natečajev, na katerih bi mogli sodelovati vsaj ljubljanski arhitekti, katerih število od leta do leta narašča in ki jim do danes ni bila dana nikaka možnost sodelovati pri javnih arhitektonskih vprašanjih. Gledé na to smo pričakovali prav za prav večjo udeležbo pri natečajih, ki pa so vendar dosegli lep moralen uspeh.

Za otroško zavetišče je bilo oddanih 15 projektov. Projektanti so pokazali prav zanimive rešitve stavljenega problema, vendar večinoma obdelane po načinu, kot so reševali slične naloge v polpretekli dobi: masivne stavbe, tlorisno in po fasadah spominjajoče, razen prvonagrajenega osnutka, na šolska poslopja, v masah različno grupirane in opremljene z bolj ali manj efektnimi arhitektonskimi motivi.

Razsodišče je prisodilo prvo nagrado projektu »2206«, čigar avtorja sta inž. arh. Oton Gaspari in inž. arh. Tomaž Štrukelj. Tlorisno je projekt rešen popolnoma svobodno. Prostorni hali v obeh nadstropjih, vezani z odprtim stopniščem, tvorita glavni prostor, iz katerega so direktno dostopni vsi prebivalni prostori otrok: učilnice, obednica, pokrito odprto rajališče, spalnice in umivalnice, ki so posebno smotrno nameščene. Pravilno so situirani tudi gospodinjiski prostori ter stanovanja upravnega in kmečkega osobja. Zunanost je poudarjena pred vsem z lahko kon-

Jurij Šubic — Pred lovom — Olje 1873 — Narodni muzej v Ljubljani

strukcijo, ki omogoča velike okenske odprtine, posebno ugodno pa vpliva v lesu izvedeno nadstropje.

Projekt »3131«, ki je dobil drugo nagrado, ima mnogo sličnosti s prvonagrajenim. Tlorisno sta skoro enaka. Tudi ta ima veliko halo vzdolž celega trakta, a namesto stopnic je projektant — inž. arh. Vinko Glanz — predvidel rampo, ki vsled svoje dolžine prostornost hale uničuje, je pa morda ugodnejša za promet. Slabo so situirani gospodinjiski prostori (shrambe, pralnica itd.), ki zavzemajo najlepši prostor v stavbi — južno stran pritličja. Pravilno pa so rešene spalnice, ki so v I. projektu premajhne, in upoštevano je tudi nadzorstvo. Tudi duhovnikovo stanovanje je boljše rešeno. Odločilno vlogo pa je gotovo igrala zunanost. Med tem, ko je I. projekt prikupljiv, domač, je fasada projekta arh. Glanza preveč stroga in zato hladna. Predvidena tretja nagrada je bila razdeljena v odkupe. Prvi odkup je dosegel projekt

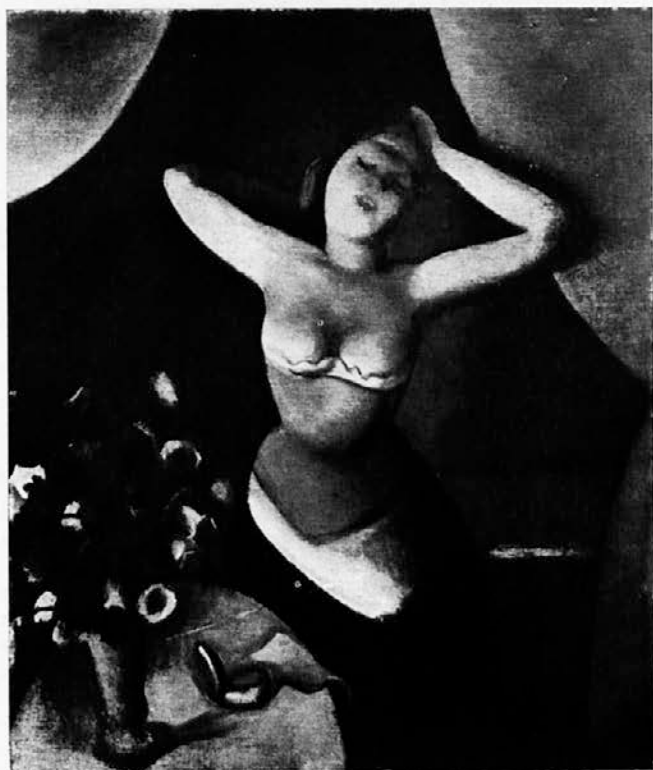

Aristide Maillol — Pomona, boginja rodovitnosti — Bron

»7783« inž. arh. Hermana Husa. Projektu se pozna rutina arhitekta, pozna pa tudi, da je bil verjetno izdelan v naglici in obdelan predvsem v znamenju štednje. Drugi odkup sta prejela inž. arh. Brodnik Jože in Hojker Drago iz Celja za projekt »3737«, tretji odkup pa inž. arh. Benjamin Svetina za projekt »1900«. Tloris nima potrebne organične povezanosti, z vso ljubeznijo pa je obdelana fasada v duhu Plečnikove šole.

Drugi natečaj za ureditev vojaškega pokopališča je imel hibe že v razpisu. Rok za predložitev skic je bil gledé na to, da je potekal skoro istočasno z razpisom za zavetišče in je bil omejen na isti krog arhitektov, nekoliko

Rudolf Kremlička —
Umivalki — Olje

Rudolf Kremlička —
Po plesu — Olje

Inž. arh. Tomaž Štrukelj in inž. arh. Oton Gaspari — Idejni osnutek za otroško zavetišče v Trnovem, nagrajen s I. nagrado M. O. L. — Model — pogled z vrta

prekretek. Prenizka je bila tudi dopustna proračunska vsota. Za monumentalno ureditev vojaških grobov s kostnico in nekakim svetiščem je 400.000.— din premajhna vsota. To je pokazal tudi natečaj. Projektanti, utesnjeni v okvir proračuna, niso mogli obdelati svojih idej dovolj svobodno, ter so reševali problem preveč ozkosrčno. Na simboliki najbogatejša umetnostna doba zadnjega časa je bila gotovo secesija in zato ni nič čudnega, da se sodobni arhitekti pri reševanju takih problemov zavestno ali podzavestno povračajo k njej. Večina načrtov je imela ta značaj.

Razpisovalci pa si očitno niso želeli posebnega poudarjanja monumentalnosti in simbolike, hoteli so intimno urejen park, ohranitev še dobrih obstoječih spomenikov in kostnico, ki naj ima glavni arhitektonski poudarek.

V tem smislu je prav za prav najboljšo rešil nalogo projektant načrta »2598« inž. arh. Marijan Tepina. Z lomljencem izidana strma dvokapnica spominja skoro na gorsko kapelico — naši fantje so umirali v gorah, v Dolomitih, v Karpatih, in nam je ta zamisel gotovo bližja kot centralna klasicistična stavba projekta »3046«. V notranjosti pa je projektant žal že itak tesni prostor razdelil v dva dela, da je proporcijo globine in višine še poslabšal. Tudi situiranje stavbe ni ugodno.

Prva nagrada je bila torej dodeljena projektu »3046« inž. arh. Edvarda Ravnikarja, ki je arhitektonsko izredno čist projekt, a žal le epigonsko delo pri nas vladajočega arhitektonskega oblikovanja.

Drugo nagrado je prejel inž. arh. Tepina, tretja pa je bila dodeljena arhitektonsko sicer nezanimivemu projektu, ki pa je edini imel odlično situacijo.

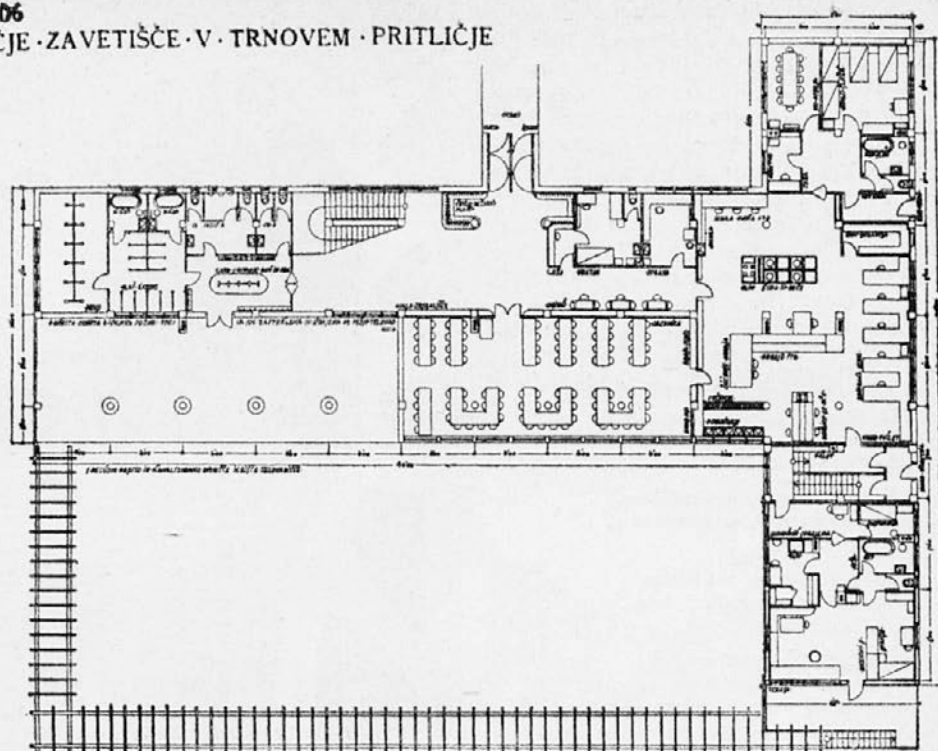
Dosti originalno zamisel je izkazoval tudi projekt »Pax«. Drugi projekti pa so več ali manj šepali, videli smo celo popolnoma nezrele stvari, spominjajoče bolj na zajetje toplega vreca v zdraviliščih, kot pa na dostojanstven spomenik onim, ki so dali svoje življenje za domovino.

»Secesija«. Pravijo, da je s sodobno smotrno arhitekturo umrla secesija. Da so po stavbah izginili neutemeljeni kičasti okraski, da ne postavljamo več čebulastih stolpcev na erkerjih, skratka, da smo postali »moderni«. Deloma je vse to res. Kameninastih glaziranih ploščic v najbujnejših barvah ne opažamo več na današnjih fasadah. Ali pa je rezano ali obklesano kamenje, brez vsake tektonske utemeljitve poljubno nametano v opečnem zidovju, nekaj drugega? Oglejte si to fasado v središču mesta, pa boste priznali, da secesija še živi.

R. S.

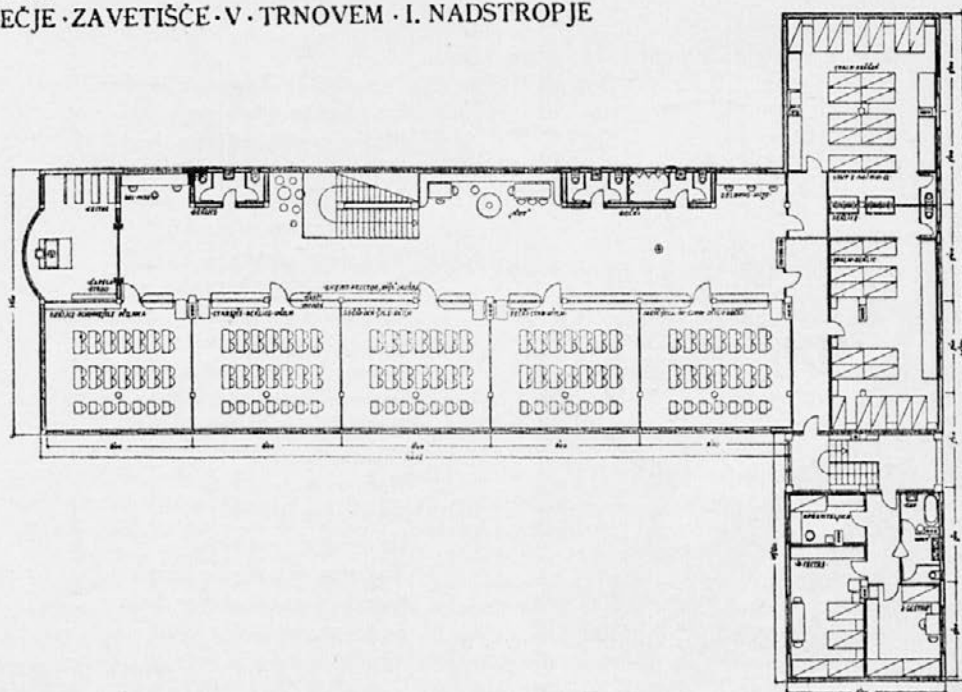
2206

DEČJE · ZAVETIŠČE · V · TRNOVEM · PRITLIČJE

2206

DEČJE · ZAVETIŠČE · V · TRNOVEM · I. NADSTROPJE

USTVARJENJE

Ko še ni bilo stvari, je Méber, Stvarnik, napravil človeka iz gline. Vzel je glino in napravil iz nje človeka. Tak je začetek človeka in začel je kakor kuščar. Tega kuščarja je položil Méber na obrežje morske vode. Pet dni in glej: pet dni je bil na vodni površini, kajti nanjo ga je položil. Sedem dni, bil je na njej sedem dni. Osmi dan: Méber ga gre pogledat. In glej: kuščar leze iz vode; in glej, je že zunaj. Vendar to je človek.

In Stvarnik reče: HVALA.

(Afrika)

MOLITEV (Vzhodna Afrika)

Usliši nas, o stari Bog,
Usliši nas, prastari bog,
Saj imaš ušesa!

Poglej na nas, o stari bog,
Poglej na nas, prastari bog,
Saj imaš oči!

Sprejmi nas, o stari bog,
Sprejmi nas, prastari bog,
Saj imaš roke!

Ce ljubiš krasne konje — vzemi jih!
Ce ljubiš krasne žene — vzemi jih!
Ce ljubiš krasne sužnje — vzemi jih!

Usliši nas, o bog!
O Bog, usliši nas!

MITOS

(Tahiti)

Tu je bil — Taaroa z imenom.
Praznina je bila krog njega.
Nikjer zemlje, nikjer nebes
Nikjer morja, nikjer ljudi
Taaroa kliče brez odmeva —
In v zapuščenosti tedaj
V svet se spremeni.
Kjer zapuščena korenina — tam Taaroa,
Kjer skala — tam On,
Taaroa: morski pesek!
Taaroa: imenuje sebe sam.
Taaroa: sijaj,
Taaroa: plod,
Taaroa: temelj,
Taaroa: nezmotljivi,
Taaroa: močni,
Ustanovitelj vsemirja
Velikega in svetega vsemirja,
Kateri je samo steber Taaroa;
Ta je on, ki oživlja vse. —

Prevedel Miha Malaž

Maksim Sedej — Ljubezen — Linorez 1933

»Baragovo semenišče«. Neoficelno smo poučeni, da je poverjena izvedba načrta za novo semenišče v Ljubljani inženirju gradbene stroke, ki slovi v Ljubljani po svojih originalnih ograjah, pri katerih neestetsko zlorabljanje klasičnih motivov postaja že vnebovpijoč greh. Čudimo se, da projektiranje tako velikega zavoda ni združeno z natečajem, kjer bi mogli sodelovati vsi slovenski arhitekti. Saj je semenišče del univerze in na istem visokem zavodu je diplomiralo že najmanj petdeset arhitektov, ki jim je le redko dana prilika, da pokažejo svoje zmožnosti, saj so konkurenčni razpisi redkost, kot so redkost pri Slovencih velike javne zgradbe. Program semenišča bi bil za naše arhitekte zanimiva in hvaležna naloga, ki bi se je gotovo v velikem številu polotili, tako da bi odbor za postavitev semenišča imel od razpisa le koristi; prejel bi gotovo mnogo odličnih osnutkov. O pravem času se da še vsaka napaka popraviti!

R. S.

Franjo Golob — Popotnik — Lesorez 1937

Rajko Ložar

DVOJE PODOB

V levem prostoru Jakopičevega paviljona je ob priliki razstave bratov Šubicev visela majhna z oljem na platno slikana podoba, »Pismo« (Kat. št. 123, pod. 19). Kdaj jo je Janez Šubic, ki je njen avtor, napravil, ni natančno znano, gotovo pa v kasnejših letih svojega kratkega življenja. Janez je tu naslikal svojega bratranca, ki v svitu petrolejke piše pismo. Bučasti cilinder svetilke je ves svetel, a široki senčnik brani svetlobi, da bi se razpršila navzgor in po sobi, temveč jo usmerja navzdol. Radi tega je tudi trup petrolejske svetilke močno razsvetljen, prav za prav nič slabše nego svetilka sama, močno so obsijani papirji in knjige na mizi, in obraz gospoda, ki v tej zbrani prostorni nastrojenosti piše, ni osvetljen, če natančno pogledamo, od svetilke pred njim, temveč od belih papirjev na mizi. Ta radodarna luč pa se v lahnih polsvetlobah razliva tudi po mizi in je segla na težko zaveso v ozadju, ko se drugod sicer izgublja v mraku in temotnosti prostora.

S to malo, a tolikanj ljubko in zanimivo podobico je Janez Šubic napravil drzen korak v kraje, v katere se sicer ali ni hotel ali pa ni več mogel povračati;

Avgust Cernigoj — arh. Spinčič — Linorez 1938

kajti z izjemo nje, ni ohranjenega ničesar, kar bi govorilo o nasprotnem. Edino dobra skica pod naslovom »Solčni zaton«, ki jo pa nekateri imenujejo tudi »Svetilnik« (Kat. št. 112), prinaša na nekam soroden način v sliko luč, se pravi svetlobo, toda ker je vse mnogo bolj okorno in manj doumeto, je ta skica verjetno starejšega datuma, iz časa, ko je Janez nemara sploh prvič doživel sposobnost takih in enakih motivov, ki obstoje v osvetljenosti predmetov in v odbijanju ter zrcaljenju svetlobe, za obdelavo s slikarskimi sredstvi.

»Pismo« razodeva vse značilnosti Janezove umetnosti in narave. Skrbna zbranstvo nastrojenja in stvarnost dogajanja, ki ga slika kaže, sta istega porekla, kot stvarnost in notranja osredotočenost njegovih monumentalnih del; Janez skuša biti do zadnjega pravičen stvarjem kakršne so, toda v ospredje je vendarle stopil kos prostora, ki je ograjen in oddeljen od ostalega sveta, ki z njim skoro nima nobene zveze, saj ga loči izredno globoka tema zavese od ozadja, in nedostopna zbranstvo pisavca od nas, od gledalca.

V desnem prostoru istega paviljona je tedaj visela večja oljnata na platno slikana podoba »Pred lovom«, ki jo je Jurij l. 1883. razstavil v pariškem Salonu. Starejši možak, očitno lovec, ogleduje puško, če je v redu, preden pojde na lov. Ni stopil radi tega k petrolejski svetilki, temveč — kakor napravi vsakdo,

Miha Maleš — Zebra — Lesorez 1931

ki hoče kak predmet pri dnevu dobro videti in ki radi tega stopi k prvemu najbližjemu oknu ali k vratom — stopil je k odprtim vratom. Kako tudi ne! Skoznje se je usul snop sveže sončne luči, ki pravi, da je zunaj lep sončni dan, oblil je ves prostor te gotovo lovske izbe, obsvetil vse predmete v njem, prav posebno pa se je zgostil na levi strani moževe postave in na njegovi levici, ki previdno preizkuša petelina. Curek sončne luči je na tej polovici slike in na tej njeni točki tako močan, da bi človek upravičeno lahko dejal: Saj ni važno, da ta mož preizkuša petelina in to Juriša Šubica sploh ni zanimalo, temveč važno je, da je stari lovec radi tega stopil k vratom in da ogleduje svojo puško v svitu sončnih žarkov. Kako mu kaj takega tudi ne bi padlo na um!

»Pismo« in »Pred lovom« sta dve deli, ki nimata med seboj skoro nobene sličnosti in sorodnosti, čeprav sta ju napravila dva brata po krvi. Skoro nobene,

smo dejali. To ni čisto točno, ker eno, dve imata gotovo in to je prvič ona neprimerljiva stvarnost ter zbranost dogodka, ki jasno poudarja kje je težišče podobe. V bistvu ni Jurijev lovec pri pregledovanju puške s svojo pozornostjo nič manj zbran in ves usmerjen samo na en predmet, eno delo in eno misel, kot gospod, ki piše pismo. In drugo, kar podobi medsebojno veže, je čut za pomembnost, s katerim podajata oba brata dokaj enako svoja iz vsakdanjega življenja vzeta motiva. Ta smisel za monumentalno noto in formo sta si brata pridobila pri velikih delih, zlasti pri cerkvenih podobah nadnaravnih mer. Z izjemo teh dveh potez pa res ne bi bilo lahko najti med obema tema značilnima podobama drugih globlje segajočih sorodnosti.

Kajti ti dve deli stojita, čeprav ne vemo, kdaj je »Pismo« nastalo —, na prehodu, na važnem razpotju naše umetnosti in nemara je prav v tem izreden čar in mik življenj obeh bratov, da sta bili izbrani za zastopnika in glasnika različnih umetnostnih svetov in naziranj. V temnem interieurju »Pisma« živi še kos starega sveta; ozadje te slike ni nič drugega nego inačica temnega, rjava ali sivočrnega ozadja portretov izza romantike naše umetnosti, pred katerim stoji ta figura kot temen vzorec na temnem dnu; v tem mračnem interieurju je umetniško najmodernejša stvar goreča svetilka, kajti izpričuje nam, da je tudi na paleto Janeza Šubica že trkal novi čas, ki je pred slikarja postavil veliki fenomen luči in svetlobe. Ali — če tolmačimo predmete in podobe kot simbole eksistence in življenja, je ta svetilka rekvizit stare dobe in izba, katero razsvetljuje, je kot poslednje zatočišče nekega življenja, ki se je sèm zateklo pred drugim, novejšim, mlajšim življenjem. Tega predstavlja oni čas Jurijeve podoba »Pred lovom«.

Navidez se zdi, da je ono, kar nosi na tej sliki poteze mlajših dni, samo neizbežna svojina predmeta, ki si ga je Jurij izbral. Če človek slika lovca v njegovi kajži in njegovem narurnem življenju, je to, bi dejali, pač povsem druga zadeva nego gospod, ki piše pismo v vsem miru svoje sobe. Vsa razlika je potemtakem v predmetu. In vendar, ravno v njem je je malo. Vsa razlika je marveč v tem, da Janez ni nikdar slikal lovcev in ljudi v prosti prirodi in Jurij nikoli gospodov, ki pišejo pisma. Blizu okrog istega časa, v katerem je nastalo olje »Pred lovom«, je Jurij v Ouezyju, kjer se je l. 1882. dalje časa zadržaval, naslikal staro ženo, ki šiva — opravilo, ki je mnogo bližje pisanju pisem nego pregledavanje pušk. Tudi to ženo je Jurij posadil k oknu, ki je odprto in ki skozenj veje topli dih svežega zelenja in zraka in človek bi ob sliki skoro mislil, da čuje tudi ptičje petje. (Kat. št. 145). To ženo bi bil Jurij prav gotovo lahko upodobil v zaprtem interieurju in v svetlobi petrolejke.

V mirni, tihi in vase zaprti svet tedanje sobe, v kateri posluša čas svoje lastno utripanje, prihajata po Jurijevem delu nemir in življenje zunanjega sveta, na široko so odprta vrata soncu, zraku in svetlobi. Zdaj je — to je Jurij jasno čutil — napočil konec barvi stare vrste in interieurju preteklih umetnostnih dni; tudi človeška figura onih pomembnih oblik in skoro monumentalnih zasnov, kakršna je še kljub vsemu figura tega lovca, se samo z zadnjimi močmi še drži na gladini, kajti skoro bo prišel čas, ko se bo tako spojila z naravo okrog

sebe, kakor se je to zgodilo z »Vrtnarjem« (glej »Umetnost« štev. 5—6, stran 66!) na drugi Jurijevi sliki (Kat. št. 154). Vse doslej je umetnik upodabljal naravo s kategorijo človeške figure in Janez Šubic, to poosebljeno nasprotje brata Jurija, pozna figuro v krajini le kot heroično figuro, kot heroični torzo sredi narave. V primeri s soncem na podobi lovca je tudi luč petrolejske svetilke na »Pismu« še vedno taka na človeka vezana in od njega zamišljena svetloba. Toda njen plahi soj ne bo vzdržal navala naravne, kozmične luči, ki se pripravljajo; ugasnil bo v njem.

Snopi žarkov, ki lijo v lovčevu izbo, hodijo kot glasnik pred njim. Smo v rojstni uri slovenske moderne umetnosti.

NEZNANA PODOBA JURIJ ŠUBICA

Z ljubeznivim posredovanjem predsednika Narodne galerije dr. Frana Windischerja pri mojstru prof. Michaleku na Dunaju, ki je lastnik doslej le ožjemu krogu njegovih prijateljev poznane podobe Jurija Šubica »Družina«, objavljamo v današnji številki na strani 107. to zanimivo mladostno Jurijevo delo.

Mala slika v olju je nastala 1875. leta na Dunaju, ko je bil tedaj dvajsetletni Jurij redni učenec Akademije. Eno leto preje je napravil Jurij po tehniki in kompoziciji precej podobno, po motivu različno sliko »Pri vodnjaku«, ki smo jo videli na razstavi v Ljubljani (Kat. št. 129). »Družina« predstavlja ljubko idilo iz Jurijeve rojstne hiše v Poljanah. Berač muzikant igra ob vhodnih vratih na harmoniko. V izbi sedi v bližini okna sestra Janeza in Jurija in drži v naročju malega, kaki dve leti starega Jurija, ki izteza svoji ročici proti muzikantu. Mati Šubicev sedi tik hčerke, ki pestuje bratca Jurija, starejši brat Janez, kakih 7 let star, stoji ob strani, naslonjen na hišna vrata. Seveda ne manjka tudi domači pes, ki tuli ob spremljavi muzikantove harmonike.

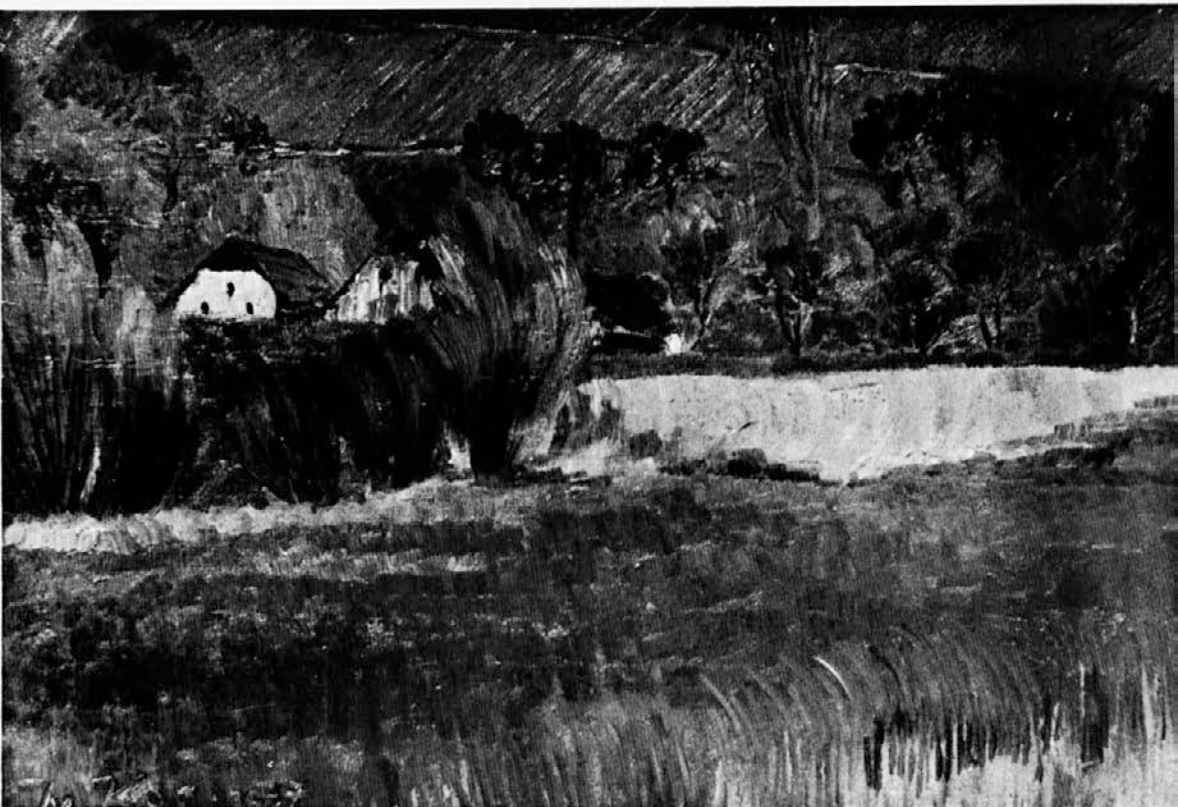
Po navedbah prof. Michaleka je Jurij naslikal podobo po spominu in brez uporabe modelov in jo je kasneje podaril svojemu štiri leta mlajšemu prijatelju Michaleku, kjer je slika še danes skrbno shranjena, v prijazen spomin na dragega tovariša iz mladih let.

Podoba sama je veren dokaz Jurijeve nadarjenosti, obenem pa tudi izpričuje, s kako veliko ljubeznijo se je mladi Jurij tudi v tujini vračal v svojih spominih na svojo rojstno hišo in ljubljene svoje.

Za izobrazbo umetniškega čuta ni pglavitno, koliko je človek videl podob in kipov, temveč kako jih je gledal.

Kdor je umetnik, ne poje, ne slika, ne modelira predmeta kakor je, temveč poje, slika in modelira tisti vtis, ki ga je bil predmet napravil na njegovo dušo. Povrnimo se k umetnosti in lepoti. Otresimo se šolskih nauk in žurnalistične učenosti ter uživajmo, kar nam je podaril Bog iz rok naših umetnikov!

Ivan Cankar.

Ivan Kos — Iz mariborske okolice — Olje 1937

PREGLED AKCIJ ZA USTANOVITEV VIŠJE UMETNOSTNE ŠOLE V LJUBLJANI

V zadnjem času smo podvzeli ponovno korak, ki naj bi nas približal ustanovitvi višje umetnostne šole v Ljubljani. Zdi se nam pa umestno, da tukaj navedemo še vsa dosedanja prizadevanja za doseg tega cilja.

Leta 1919. je »Društvo slovenskih umetnikov« poslalo ministru prosvete in vsem slovenskim ministrom addresso, v kateri je izrazilo željo, da se ustanovi v Ljubljani višja umetnostna šola.

Leta 1923. se je v Zagrebu za časa I. kongresa vseh treh sekcij »Udruženja likovnih umetnikov« postavila od strani slovenskih umetnikov po njihovih zastopnikih Tratniku in Šantlu zahteva, da se ustanovi v Ljubljani umetnostna akademija, ali pa vsaj specialne šole, ki bi delovale v zvezi z akademijo v Zagrebu, najmanj pa, da se zagotovi sodelovanje Slovencev v učiteljskem zboru v Zagrebu.

Pred 16. leti v Ljubljani ustanovljeno društvo »Probuda« si je postavilo nalogo ustanoviti umetnostno šolo, ki naj bi postopoma rasla ter slednjič podržavljena zadobila značaj višje šole. Četudi deluje društvena šola še dandanes, ji ni bilo mogoče doseči sami od sebe tega cilja, pač pa so izdelali leta 1933. člani šolskega odseka tega društva program, z namenom, da bi se pod okriljem banske uprave ustanovila visoka šola za umetnost in industrijo. Ban dr. Drago Marušič je pokazal za doseg tega cilja vse razumevanje, sklical je v to svrhu anketo, ki naj bi ji sledila še druga, a vsled spremembe v zasedbi banskega mesta do nje ni prišlo.

V jeseni leta 1936. se je zvedelo, da pripravlja vlada osnutek novega zakona o usta-

Karel Jirak — Močvirje — Olje 1937

novitvi umetnostnih šol. V to svrhu je bila za leti 1937/38. predvidena za Beograd vsota 1.062.488.— din, a za Zagreb 714.167.— din. Ljubljana je izostala. Bili smo zapostavljeni kljub naši umetnostni tradiciji in naši likovni umetniški zgodovini, kljub temu, da je že tujina poklicala Slovence na učna mesta svojih umetnostnih šol in da je Slovenec deloval kot vodja glasovite zasebne umetniške šole v tujini. Upoštevana ni bila edinstvena višina slovenskega impresionizma na slovanskem jugu, niti naša nič manj bogata umetnostna kultura sedanjih dni.

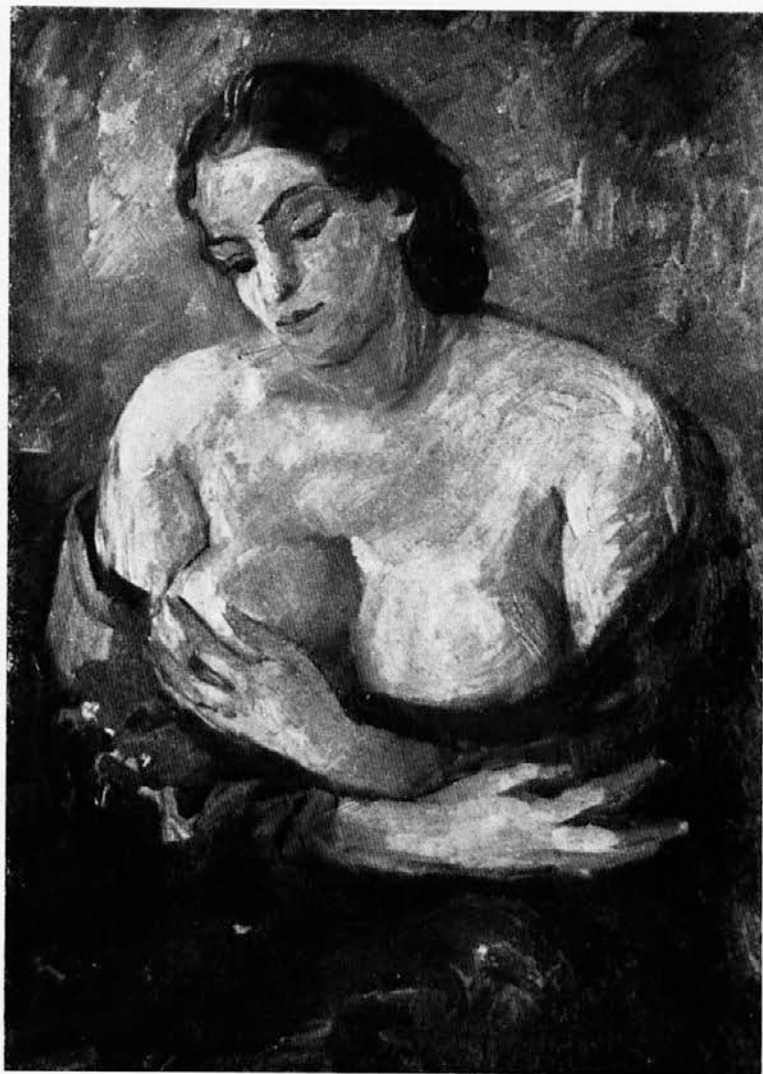
Še predno je prišlo do samostojne akcije slovenskih umetnikov, je sklical v izredni pažnji in v velikem razumevanju za naše likovno umetniške težnje ban dr. Marko Natlačen dne 25. junija 1937. sestanek likovnih umetnikov in oseb, ki so v tesnem stiku z likovno umetnostjo, kjer se je razpravljalo o vseh perečih umetniških vprašanjih. Tukaj je podal prof. Šantel referat o dosedanjih korakih za doseg umetnostne šole v Ljubljani. Gospod ban je naročil prof. Šantlu in slikarju Gojmirju Antonu Kosu, da izdelata ponoven predlog za ustanovitev take šole.

Slednjič je bil izdelan predlog za ustanovitev umetniške akademije in umetnostno obrtno šole v Ljubljani, ki je bil odposlan 28. oktobra 1937. gospodu banu, a on ga je predložil prosvetnemu ministru g. Magaraševiću.

Ko se je ta mudil dne 20. novembra 1937. v Ljubljani, je šla v tej stvari k njemu deputacija likovnih umetnikov, ki so jo tvorili poleg Šantla in Gojmirja Kosa še t. č. predsednik »Društva slovenskih likovnih umetnikov« slikar Vavpetič.

Gospod minister je izrazil svoje prepričanje, da nam je ob višini slovenske umetnostne kulture višja šola za umetnost prepotrebna, opozarjal pa je na trenutne finančne težkoče tega vprašanja ter na njegov običajni razvoj, to je, da postane taka šola postopoma preko zasebne šole, šola z državno subvencijo in slednjič podržavljen zavod.

G. A. K.

Karel Jirák — Polakt — Olje 1937

Jos. Hora

ČRIČEK

Čriček v ječmenju bradatem,
čriček,
borovcev proletarska armada,
čriček v ječmenju bradatem,
čriček,
knjiga na meji, fant, ljubezen mlada.

Čriček po noči pod oknom,
čriček,
veter od morja, skušnjava, nepokoj,
čriček po noči pod oknom,
čriček,
bobaček temè, sladki opoj.

Čriček, zima gre čez poljane,
čriček,
igraj! Ne vprašuj, kako bilo je poleti!
čriček, kdor je ubog, ta ostane,
čriček
in brate ima na vsem svetu.

(Prevedel Tine Debeljak)

Zoran Mušič — Ob Ljubljani — Olje 1937

Zoran Mušič

O RISBI, NJENI VLOGI V SOCIALNI UMETNOSTI IN O „GRAFIKI“ V. SVEČNJAKA

V tempu današnjega časa, ko nastaja nešteto vprašanj najvsakovrstnejšega značaja, se v človeku pojavlja težnja, da to življenje oblikuje v umetniški formi, da ga izrazi na način, ki bo najhitrejši in najbolj razumljiv. Poslužil se je risbe, kot najenostavnejšega interpreta svojega govora. Risba je bila vsaj v prejšnjih časih element, podrejen slikarstvu. Počasi šele je postajala samostojen likovni izraz ter je prišla do svoje največje veljave predvsem danes, ko v kompleksu življenjskih vprašanj kot elementarna direktna ter masi najlaže razumljiva likovna forma služi poedincu, še večkrat pa kolektivnim naporom v graditvi ter forsiranju gotovih idej. S pomočjo linije je govor najlažji, najcenejši in najhitrejši. Če si je današnji umetnik izbral risbo t. j. grafiko za tolmača in posredovalca med seboj in publiko, je s tem izbral tisto obliko, ki bo v krogu dogajanj okoli njega opisala ta dogajanja vsakomur najbolj direktno in najlaže dostopno. Georg Grosz in Pablo Picasso — prvi s tem, da je razgalil in snel maske gotovemu krogu sredine, ki ga je obdajala ter brodeč po krvi milijonov žrtev zato, da najde in pokaže krivce, ki so to kri zakrivali, in drugi — Pablo Picasso — ki obtožuje parazite, ki so se zagrizli v kožo kastilijanskega kolona, ter ostudno družbo, ki je kriva žrtev na Puerti del Sol in na barcelonski Rambli — sta se poslužila v svoji enostavni liniji istega sredstva kot pračlovek v jami, ko je dvignil prvič kamen, da nariše na steno svoje votline žival, ki jo je ravnokar ubil. To je

Zoran Mušič — Ljubljansko predmestje — Olje 1937

tiste jasne in enostavne linije, ki so že takratnemu primitivnemu človeku bile razumljive.

Risba pripoveduje, biča, govori, smeje se in se krohota. Ona je najcenejši instrument za interpretacijo tistega, kar njen avtor agitira, propagira, za kar se on bori.

Dočim je bila Michelangelu samo lestva, da se je mogel povzpeti do Sikstine, je staremu Goyi služila v »desastres de la Guerra« v obtožbo proti francoskim osvajalcem, ki so na najbrutalnejši način gazili špansko čast in španski ponos. Nič manjša ni ta obtožba od strašne obsodbe Picassove, ki je do golega razkrinkal povzročitelja današnje katastrofe v svoji domovini.

Risba je uspešno služila skozi stoletja od renesanse do danes v različnih oblikah in v različni službi levi ali desni. Bila je izrazita artistska forma, ki je težila za čistimi likovnimi problemi ali pa je bila v službi programa, ki se je risbe poslužil za svoje propagandno sredstvo.

Dočim mlada hrvatska slikarska generacija uporablja grafiko kot sredstvo svojega izraza v veliki meri, imamo pri nas osamljen slučaj Mihe Maleša in nekaterih drugih poedincev. Ko moremo govoriti o Hrvatih že o grafiki, ki si je priborila značaj samostojnega izraza v današnji hrvatski umetnosti, imamo mi šele individualne napore v graditvi grafične umetnosti. V hrvatski umetnosti igra danes grafika važno vlogo v kolektivnih naporih mlade generacije, ki hoče v polni ustvarjalni svobodi dati svoj delež novi umetnosti.

Ko je pred kakimi desetimi leti v Zagrebu prvič nastopila likovna grupacija »Zemlja« s svojim idejnim voditeljem Krstom Hegedušićem, je bil to v hrvatskem likovnem

ustvarjanju prvi korak preorientacije likovne umetnosti v levo in prvi napor, da se kolektivno izrabijo moči pri graditvi nove umetnosti. Krsto Hegedušić je z nenavadno ustvarjalno močjo artistično izrazil stvarnost Podravske Hrvatske. V dolgem nizu artističnih doživljajev je v risbi in liniji pokazal čbupno stanje podravskega kmeta, njegovo siromaštvo, blato, obup in skrajni pesimizem. Patološko obremenjene tipe in kretenske izraze njihovih obrazov, ki je v njih poleg porcije skrajnega pesimizma tudi odkrita obtožba družbe, ki je tega kriva, ter upanje, da se bo ta kmet s svojimi pestmi izkopal iz podravskega blata. Z izrazito tendenco ilustrirati najmanjše podrobnosti dogajanj v Podravini kaže Hegedušić poplavljen polja ob dravskem koritu, naplavljen trupla utopljenecv in samomorilcev, ki so se jim napeli trebuhu, ki jim je koža postala zelenkasta ter so se jim od ilovice mastni šopi las prilepili na čela. Kaže dolge procesije belo oblečenih deklet, moških in beračev, bosih in od sonca utrujenih, ki v romarski procesiji apatično s piskačočimi glasovi pojo Mariji Bistrički v čast in prošnjo. V Hegedušićevih risbah rijejo črni prašiči okoli vrb, mešetarji v blatnih škornjih si udarjajo v roké in lajnar monotono odvijja »Lepo našo...«

K. Hegedušiću se je v »Zemlji« pridružil krog slikarjev (Detoni, Tomašević, Tiljak, Kovačević, Svečnjak i. dr.), ki so več ali manj še danes nosilci njenega programa, t. j. naglaševanja socialnega momenta v umetnosti, ki ga ta grupa zadnje desetletje praktično in teoretično propagira. Vse to za ono ogromno brezimno maso, ki za njo govore skozi svoje delo, da bo njihova risana beseda šla med to maso, ki jo oni branijo, da pa bo poleg tega to delo tudi stvarni doprinos novi umetnosti.

Ko je najmlajši član te grupe Vilim Svečnjak končal zagrebško akademijo, je bil v svojem bistvu že orientiran v pravcu »Zemlje« Krste Hegedušića, ki je dajal avtoritativno »Zemlji« smer, so nekateri bolj, drugi manj uspešno sledili. S Svečnjakom je grupa dobila iskrenega borca, ki je spontano pristopil h graditvi nove hrvatske likovne kulture in je odkrito nastopil proti vsemu reakcionarnemu v svesti si, da mora umetnik biti iskren tolmač in kronist današnjega življenja ter biti borec za pravičnejšo ureditev tega življenja. Prvič se je pojavil s svojimi linorezi, ki so v javnosti s svojo ostro protikatoliško noto vzbudili deljeno mnenje. V Svečnjaku je takrat prevladoval racionalni moment nad emocionalnim. Z ostro tendenco je forsiral socialni moment, imajoč vedno v vidu nevarnost, da se borba, ki ji je služil s forsiranjem sižeja, kaj lahko znajde na stranpoti, da zaide v šablono ali manirizem na škodo artističnega momenta, da obstoja nevarnost, da delo ne bo dovolj sugestivno, da borba na likovnem sektorju za nove kulturne vrednote ne bo dovolj prepričevalna. V tem znamenju je pred Božičem 1937. izdal svojo prvo mapo »Grafika«. Z izključno likovno artističnega stališča prednaša dogodke okoli sebe, z odličnim in suverenim znanjem v risbi, kar mu je prvi pogoj, da se more izraziti, da more govoriti s svojim delom avtoritativno na poti k doprinosu lastnega deleža svoji kulturni sredini. Neposredno in spontano se postavlja pred objekt, ki ga po svoji temi zanima, da ga v krogu svojega programa realizira čim bolj iskreno in resnično v popolni ustvarjalni svobodi, toda vedno v mejah čistega slikarsko-artističnega izraza.

Svečnjak se je postavil pogumno nasproti vsem slikarskim in grafičnim problemom, ki slikarju neizbežno zastavljajo pot. Raznolikost problemov, ki jih v svoji »Grafiki« rešuje, ni morda korak proč od zastavljenega programa, temveč je samo potrdilo, da Svečnjak niti enega sižeja ne smatra kot manjvrednega ali nedostojnega, da ga likovno izrazi, če on občuti potrebo za to. Svečnjakova »Grafika« je dragocen doprinos hrvatski likovni kulturi.

V prvem delu knjige duhovito posrečeno ironizira, smeši in karakterizira ter biča današnjo reakcionarno družbo. Ponekod (»Bratje delijo zemljo«, »Pro Deo«) se je približal vizijam starega Goye, njegovim premikajočim se masam, satanskemu smehu brezobličnih obličij in prikazni »Quinte del Sordo«.

S svojo knjigo grafike je dal težnjam v skupnem ustvarjanju in hrvatski idejno usmerjeni grafiki važen delež.

Pri nas grafiki ne dajemo onega pomena, ki ga danes ima. Razen poedincev, predvsem Mihe Maleša, ki s požrtvovalnostjo in nesebičnostjo gradijo našo likovno, posebno grafično kulturo in ki s svojimi izdajami doprinašajo žrtve pri njenem uveljavljanju, grafika v znaku kolektivnega ustvarjanja še ni dobila svoje besede in onega mesta, ki bi ji pripadalo.

G. A. Kos — Ribe — Olje 1936

Umetnost je treba gledati z očesom, ne z jezikom.

Vsako stoletje, vsako desetletje in vsako leto ima svoj poseben obraz, ki se razodeva ter se mora razodevati v vsej kulturi, torej tudi v umetnosti. Da je slikal Velasquez kakor Murillo, bi bil Velasquez mazač.

V razstavo je treba stopiti brez predsodkov. Srce željno lepote, oko nepokvarjeno ter za lepoto sprejemljivo — to je vse, česar je treba človeku, da spozna umetnost ter jo uživa.

Ivan Cankar

Miha Maleš — Slovenka — Freska 1937

Jos. Hora

VRTOGLAVOST

O vrtoглаvost: videti ptiča v poletu,
vrtnarja, ki iz prsti pod roko mu
rože rasto v vseh barvah na svetu,

like človeških lic v spreminjavi,
otroški smeh, pršeč kot raketa,
in travo žarečo, korake na travi;

videti v črnih laseh prste bele,
sonc tisočero v temnem dnu gozda,
ko v poldan čez klasje so sape zavele;

čuti minuto, v naših pesmih plešočo,
jasen lesk ur, padajočih s pregraje-
v godbo valov, ki kot z vejo cvetočo
nam draži oči in usta sanjaje.

(Prevedel Tine Debeljak)

Miha Maleš — Primož Trubar — Freska 1937

France Vodnik

LJUBAVNO PISMO

Glej, kako Te vidim:
Ti si v belem gozdu srna sinja.
(Dragal gozd in Ti sta v mojem srcu . . .)
Zlata vsaka se mi zdi stopinja.

Jaz sem cvet in vonj in veter in zvonjenje
tiho (davno je umrl zadnji klic).
Tiho se smehljam, zaprem oči in sanjam,
kako leti nad zlatim poljem bela truma ptic.

Iz pesniške zbirke „Borivec z Bogom“, ki je določena za naš nagradni razpis.

IZ UMETNIŠKEGA SVETA

Oton Župančič je dne 23. januarja 1938 praznoval šestdesetletnico rojstva. Ob tej priliki je bilo napisanih toliko besed, ki so vsaka na svoj način bolj ali manj točno skušale označiti življenjsko delo umetnika genija, da bi človek le s težavo našel primeren izraz in novo prispodobo, ki bi bila vsaj približno vredna veličine mojstra slovenske besede in misli.

V naši reviji bi hoteli poudariti edinole Župančičev odnos do likovne umetnosti. Župančič se je pojavil v slovenski literaturi s svojimi zreli deli baš v času, ko je tudi slovensko slikarstvo, doma zasramovano in nerazumljeno, slavilo svojo prvo zmago v tujini. Ni čudno, da se je poleg Cankarja tudi Župančič toplo in iskreno zavzel za slovenske impresioniste, ki so leta 1904. na Dunaju pri Miethkeju prvič razstavili svoja dela pred mednarodnim svetom.

Prijateljska duhovna vez je družila pesniški naturi Župančiča in Cankarja z Jakopičem in Groharjem in kot naša slikarja, tako sta tudi Župančič in Cankar živo občutila krivico, ki smo jo našim slikarjem storili doma. Nista molčala. V »Slovanu« iz leta 1904. sta s presenetljivo točnim vrednotenjem umetniškega dela slovenskih impresionistov povedala jasno in odkrito besedo, kako je z našo likovno umetnostjo. Dočim je bila Cankarjeva beseda nekako bolj intuitivno napisana, je Župančič zarezal globlje, ko je z jasno mislijo izpovedal, kaj je bistvo slovenskega modernega slikarstva, ki ga do tedaj nismo poznali. Te Župančičeve besede so tako pomembne in značilne in tudi še danes veljavne, da smo jih ponatisnili v uvodniku današnje številke.

Od tedanjih časov so se prilike v slovenski umetnosti v mnogočem spremenile. Slikarji so dosegli priznanje, ki smo jim ga bili dolžni, v literaturi je »moderna« zrasla do doslej nepoznatih vrhov, glasba in znanstvo in vse ostale panoge slovenskega kulturnega življenja so prekoračile meje domače zemlje in se uspešno uveljavile pred tujimi narodi.

Ni čuda, da Župančiču sedaj ni bilo več treba posebej opozarjati na vrednote likovne umetnosti. Kar pa daje njegovemu odnosu do likovne umetnosti posebno vrednost, je dejstvo, da ravno v oni kritični dobi, ko so bili slovenski umetniki najbolj potrebni resne in bodrilne besede, ni ostal »za hribom« in je z globoko občuteno in iskreno mislijo izpovedal svojo vero v slovensko umetnost.

V vzhodnoslovaškem muzeju v Košicah je bila dne 9. januarja 1938 odprta razstava jugoslovanske grafike. Razstava je obsegala preko 200 grafičnih

del sledečih razstavljalcev: Sergije Glumac, Zagreb, Ivanovič Ljubomir, Beograd, Dušan Janković, Beograd, Dušan Kokotović, Zagreb, Tone Kralj, Ljubljana (16 listov), Ante Kuman, Bjelovar, Miha Maleš, Ljubljana (13 listov), Elda Piščanec, Ljubljana (6 listov), Dragan Renarić, Zagreb, Ivan Roch, Osijek, Maksim Sedej, Ljubljana (6 listov), Henrik Smrekar, Ljubljana (11 listov), Bratislav Stojanović, Beograd, Saša Šantel, Ljubljana (15 listov), Drago Vidmar, Ljubljana (10 listov), Nande Vidmar, Ljubljana (8 listov). Razstava je bila pod pokroviteljstvom Jugoslovansko-čehoslovaške lige v Košicah (predsednik dr. J. Bláha) in jo je otvoril z uvodnim predavanjem o jugoslovanski grafični umetnosti ravnatelj vzhodnoslovaškega muzeja in inspektor vseh slovaških muzejev Josef Polák. Razstavo samo je organizirala »Cvijeta Zuzorić«, udruženje prijatelja umetnosti v Beogradu, razstavni plakat je bil izdelan po grafiki Mihe Maleša, naslovna stran kataloga po litografiji Toneta Kralja. Vodilno dnevno časopisje v

VÝCHODOSLOVENSKE MUZEJ V KOŠICIACH

SÚČASNÁ EURÓPSKÁ GRAFIKA XX.
JUGOSLÁVIA

9/1 - 6/II. 1938

denne (okrem pondelkov) 9-12, 14-16.

Zagreb in Beogradu je k razstavi pripomnilo, da ista žal ni bila organizirana s potrebno pozornostjo, tako da ni mogla v zadostni meri predstaviti sodobne jugoslovanske grafične umetnosti in to iz razloga — ne da bi pri tem posebej govorili o umetniški vrednosti razstavljenih del — ker je bila razstava nepopolna in so izpadli mnogi razstavljalci s svojimi kvalitetnimi deli. Krivda seveda ne zadene muzeja v Košicah, ki se je z vso pozornostjo potrudil, da pod danimi okoliščinami s prejetim materialom dá jugoslovanski razstavi

Vilim Svečnjak — Petrica Kerempuh pod vislicami — Dvobarvni tuš 1937

dostojen okvir, marveč je krivda predvsem na naši strani, to se pravi v slabi organizaciji jugoslovanskih prirediteljev, kar je imelo nujno za posledico, da se naša grafika pred evropsko javnostjo ni afirmirala v taki meri, kot bi se pod drugimi okoliščinami po vsej pravici lahko. Kljub temu pa je bila razstava s strani češkoslovaške javnosti deležna velike pozornosti in je imela presenetljivo velik obisk. Poročila so izšla v vseh vodilnih češkoslovanskih časopisih, »Prager Presse« je prinesla tudi reprodukcije razstavljenih del.

Monsignor Viktor Steska je v decembru 1937 praznoval sedemdesetletnico rojstva. Menda ni ljubitelja slovenske likovne umetnosti, ki ne bi poznal ljubeznivega gospoda, ki je z jedrnatostjo in toplo besedo nešteto krat na vodstvih po naših javnih in privatnih zbirkah tolmačil lepote domačih umetnin, zlasti starejših dob. Številne razprave v Zborniku za umetnostno zgodovino in drugih naših kulturnih revijah, sodelovanje v vseh kulturnih organizacijah, kjer gre za vprašanja likovne umetnosti, pričajo o ogromni energiji

Vilim Svečnjak — Sejem v Sremski Mitrovici — Tempera 1935

tega znanstvenika, ki poleg svojega ožjega poklicnega dela najde še vedno dovolj časa, da se z veliko ljubeznijo in marljivostjo posveča zgodovini umetnosti. Leta 1927. je v založbi Družbe sv. Mohorja izšla njegova knjiga »Slovenska umetnost« I. del Slikarstvo, ki kaže na veliko razgledanost in nenavadno točno poznavanje obdelanega gradiva. Gotovo ni domače umetnine starejših dob, ki je Steska ne bi poznal in zabeležil, naravnost dragoceni pa so z velikim in dolgotrajnim arhivalnim delom zbrani življenjepisni podatki starejših mojstrov, ki prikažejo čitateljem živo podobo utemeljiteljev slovenske likovne umetnosti. Ob sedemdesetletnici spoštovanega gospoda bi si le želeli, da bi čimprej prišla na svetlo njegova zgodovina slovenskega kiparstva, ki bi tvorila zanimivo in prepotrebno dopolnilo prve knjige.

Slovenska »Akademija znanosti in umetnosti« je bila ustanovljena dne 11. decembra 1937. Akademija ima za sedaj sedem članov (vseučilišni profesorji Aleš Ušeničnik, Rajko Nahtigal, Fran Kidrič, Milko Kos, Gregor Krek in Rihard Zupančič ter pesnik Oton Župan-

čič). Na čelu akademije je začasno kot starostni predsednik Aleš Ušeničnik. Akademija ima štiri razrede (četrti razred obsega umetniške panoge: leposlovje, glasba, likovna umetnost in arhitektura) in bo imela 30 rednih članov. Ustanovitev najvišje slovenske kulturne ustanove toplo pozdravljamo, tembolj ker upamo, da bo v kratkem sprejela v vrsto svojih članov tudi zastopnike likovne umetnosti, ki bodo gotovo tudi pred mednarodnim forumom slovensko umetnost dostojno zastopali.

Na velikih mednarodnih razstavah, ki se vsako drugo leto prirejajo v Benetkah (Biennale), so bile doslej zastopane vse glavne evropske države, ki so si tam postavile svoje lastne razstavne paviljone. Naša država, ki ji je bil že davno odstopljen teren za zgraditev paviljona, dosedaj na teh razstavah še ni bila zastopana. Po informacijah, ki smo jih prejeli, se bo pričelo spomladi z graditvijo jugoslovanskega paviljona, ki bo predvidoma dograjen do meseca junija, ko se otvori velika mednarodna razstava za leto 1938. Za generalnega komisarja na jugoslovanski razstavi je bil imenovan dr. Milan Ka-

Vilim Svečnjak — Lastna podoba — Tempera 1935

šanin, ravnatelj muzeja kneza namestnika Pavla. Italijanski ministrski predsednik Mussolini je za Biennale razpisal dve nagradi po 25.000 lir in sicer za najboljšega slikarja in najboljšega arhitekta, ki morata biti oba tuja državljana, dočim so italijanski umetniki od teh nagrad izključeni.

Olaf Globočnik, profesor na gimnaziji v Slavonskem Brodu je dne 31. januarja 1938 otvoril istotam razstavo svojih del: 20 akvarelov, nekaj olj in pastelov.

Slikar Al. Kohout in kipar Trpimir Ivančević, naš rojak iz Dalmacije, razstavljata svoja dela v praški galeriji Pictura od 4. do 28. februarja 1938.

V odbor za postavitev spomenika Viteškemu kralju Aleksandru I. Zedinitelju je bil z odlokom kr. banske uprave imenovan za komisarja univ. prof. dr. France Stele.

Dr. Francè Mesesnel, dosednji docent za zgodovino umetnosti na filozofski fakulteti v Skoplju, je bil v začetku februarja 1938 izvoljen za izrednega profesorja na isti fakulteti.

Kiparica Rina Drenik Marušičeva je po rodu tržaška Slovenka. V Trstu je preživela tudi svoja mlada leta, nato pa jo je vodilo pri umetniku običajno razgibano življenje po vsej Evropi od Pariza do Rima in v Egipt. Ustalila se je v Milanu, kjer ima svojo umetniško delavnico. Poročena je z znanim slikarjem Petrom Marušičem (Marussich). Pred leti je z velikim uspehom razstavila v Rimu, na razstavi, ki je bila pod pokroviteljstvom italijanske kraljice Jelene, kjer je zlasti zbujal pozornost portret v bronu italijanskega vojvode Duca d'Aosta. Plastiko, ki jo prinašamo v reprodukciji v naši reviji, je odkupil ministrski predsednik Mussolini.

Iva Breščakova, Milano

Vilim Svečnjak — Brajdica pri Sušaku — Olje 1937

Češka akademija znanosti in umetnosti je podelila nagrado 50.000 Kč iz sklada dr. Leopolda Katza, notarja v Pragi, profesorju Karlu Dvořaku za najboljše umetniško delo zadnjih treh let in sicer za spomenik češkoslovaških legij na pokopališču Père-Lachaise v Parizu.

V današnji številki prinašamo posnetke del mladih sodobnih italijanskih umetnikov, po večini iz Julijske Krajine, ki so včlanjeni v medkrajevni fašistični zvezi likovnih umetnikov v Trstu (Sindacato interprovinciale fascista Belle Arti) in ki prebivajo stalno v Trstu. Zastopani so Antonio Geich (rojen 1913. v Splitu), Avgust Černigoj (rojen 1898. v Trstu), Eligio Finazzer-Flori (rojen 1896. v Trstu), Franco Orlando (rojen 1893. v Messina), Gianni Brumatti (rojen 1901. v Trstu). Poleg teh so zastopani slikarji iz drugih italijanskih kulturnih centrov Mario Luzzato in Piero Marussich in pobornik futuristične umetnosti Gino Severini. Kiparstvo predstavlja jo Mirco Basaldella in znani Attilio Selva iz Rima, ki je član italijanske akademije.

Znani francoski kipar Aristide Maillol je izšel iz Rodinovega realizma, ki je plastiko z impresionistično obdelavo površine obenem duhovno poglobil in dal francoskemu kiparstvu nov obraz. Pri Maillolu se je plastični ideal spremenil in je ustvaril številna dela strogo plastičnih oblik z mestoma primitivno stilizacijo, ki so mu prinesla priznanje v vsem svetu.

Linorez za ovitek je napravil Avgust Černigoj. Iz umetnostne obrti smo reproducirali srebrno škatlo, ki jo je izdelala Slovenka Jelka Wilfanova na Dunaju, hčerka predsednika mednarodnega odbora za narodne manjšine dr. Josipa Wilfana. Kaseta je last italijanskega kralja, ki jo je odkupil na razstavi »Triennale«.

Dr. Francè Stelè, dosedanjí konservator muzeja v Ljubljani je bil dne 13. septembra 1937 imenovan za izrednega profesorja na filozofski fakulteti ljubljanske univerze, kjer bo prevzel stolico za umetnostno zgodovino, ki po odhodu dr. Izidorja Cankarja ni bila zasedena.

Scritti e disegni dedicati a Scheiwiller, Milano 1937, izdal in založil Gio Ponti, uredil Lamberto Vitali, v prodaji pri Ulrico Hoepli, Casa editrice Libreria, Milano, Via Berchet 1. Pod gornjim naslovom je izšla 103 strani obsegajoča publikacija, elegantno opremljena v 500 numeriranih izvodih kot bibliofilski tisk. Knjižica je posvečena znamenitemu italijanskemu založniku, esejistu in umetnostnemu kritiku Giovanniju Scheiwillerju. Vsebuje prispevke v besedi, risbi in sliki 61 avtorjev, ki so vsi po večini pomembni italijanski umetniki (Carlo Carrà, Felice Casorati, Giorgio de Chirico, Ernesto de Fiori, Achille Funi, Marino Marini, Ottone Rosai, Gino Severini in drugi), v znak zahvale in priznanja velikemu ljubitelju in prijatelju umetnikov in pesnikov. Kljub temu pa knjiga ne vsebuje morda slavospev priljubljenemu mojstru pisane besede, iz publikacije skoraj ne izveš kdo in kaj je Scheiwiller, marveč je vsak avtor po svoji moči prispeval s kratkim člankom, pesmijo, risbo ali reprodukcijo slike, vse v spoštovanju do prijatelja in pobornika moderne sodobne umetnosti. Scheiwiller je v založbi Ulrico Hoepli z nenavadno požrtvovalnostjo in veliko ljubeznijo objavil številne monografije, prvenstveno o moderni italijanski umetnosti (Amedeo Modigliani, Mario Sironi), dalje monografije o Hermannu Hallerju, Pablo Picassu, Henriju Matissu, Daumieru, v Parizu pa leta 1935. posebno študijo o italijanski moderni umetnosti. *Beaux-Arts*, Paris, 140 Faubourg Saint-Honoré, letna naročnina za našo državo 80 frs. Izhaja tedensko v velikem časopisnem formatu in prinaša zanimiva poročila iz umetniškega sveta iz vseh krajev s številnimi ilustracijami. Ravnatelj tednika je Georges Wildenstein, znani organizator številnih pariških razstav, odgovorni urednik, umetnostni kritik in esejist Raymond Cogniat. List je izvrstno urejevan, članki in novice poljudni in vsakomur razumljivi, posamezne razprave in poročila obsegajo aktualnosti iz francoskega in tujega kulturnega življenja. Kar daje listu posebno vrednost, je hitro in točno poročanje o vseh najnovejših dogodkih in pa izbran ilustrativni material. List nudi izobraženemu čitatelju obilo gradiva, ker poroča poleg likovne umetnosti o vseh pomembnejših dogodkih v leposlovju, glasbi, gledališču in raznih kulturnih prireditvah v Franciji in v tujini. Letošnji letnik je po številu 75. (!)

Adolph Donath: Wie die Kunstfälscher arbeiten. Praga 1937, založba dr. Eduard Grégr a syn, Praga II.

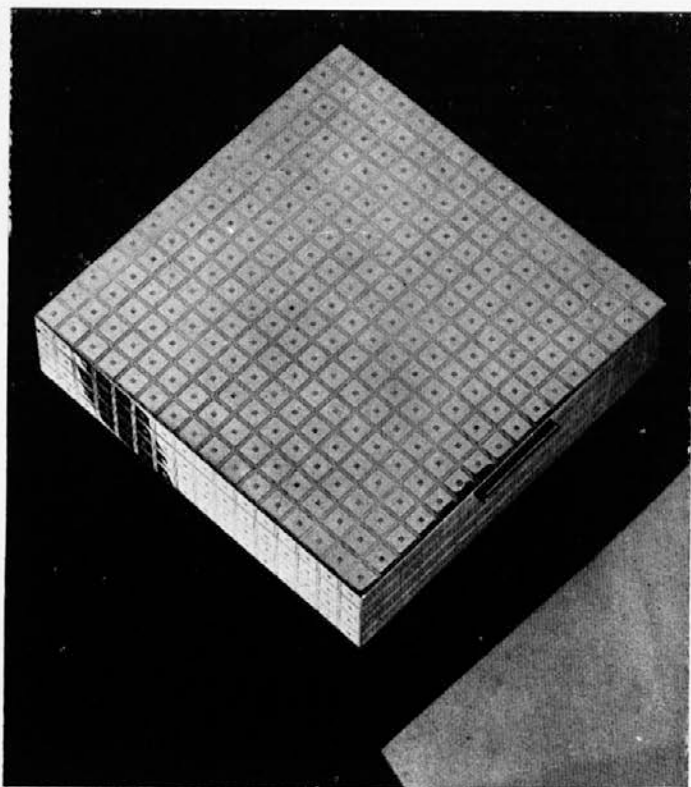
V pričujoči knjigi je zbral odlični poznavalec umetnosti nekaj izvleček iz štiridesetletnega študija in ga podal v 23 poglavjih preko 170 strani obsegajoče knjige v

Gino Severini — Slikarjeva rodbina — Olje

docela poljudni in lahko razumljivi obliki. Je to nekak zaključek prejšnjih avtorjevih publikacij o »Psihologiji zbiranja umetnin« in o »Tehniki zbiranja umetnin«, ki sta izšli v Berlinu leta 1923. in 1925. Pisec obravnava na zelo zanimiv način ponarejanje umetnin od najstarejših časov do danes, z navedbo tipičnih primerov boljše ali slabše posrečenih del, njih »avtorjev«, opisom delavnic in podobno. V svojem zajetnem delu avtor ni pozabil skoro nobene panoge, v kateri se udeležujejo ponarejevalci, od umetnin do neznatnih izdelkov umetnostne obrti. Obdelane so vse najnovejše pridobitve za spoznavanje ponarejenih umetnin od rentgena in kremenčeve luči, pa do mikrofotografije in mikrokemične analize. Sistematično urejene izkušnje avtorja bodo zaradi tega obilo koristile tako bodočemu zbiralcu umetnin, kot tudi izkušenim ljubiteljem, s pridom pa bo knjigo uporabljal tudi znanstvenik, tembolj ker spremljajo besedilo skrbno zbrane in izvrstno natisnjene podobe.

Ko je bila knjiga dotiskana, je prišlo iz Prage sporočilo, da je Adolph Donath nenadoma umrl. S tem je bila zaključena življenjska doba enega velikih poznavalcev umetnosti evropskega formata, ki se je v teku svojega življenja z nenavadno plovovitostjo udeleževal v vseh panogah spoznavanja umetnin. Svoje številne izsledke je Donath objavljial v reviji »Kunstwanderer«, ki jo je izdajal v Berlinu v letih

Umetnostna obrt — Srebrna škatla za cigare — Jelka Wilfanova — Dunaj

1919—1933, dalje v reviji »Jahrbuch für Kunstsammler« v Frankfurtu v letu 1922, zadnje leto pa v reviji Internationale Kunstrevue, ki je v letu 1937 v redakciji Donatha izhajala v Pragi. Zlasti zadnja revija je bila izvrstno urejevana, prinašala je kvalitetne sestavke in je bila tudi tehnično prvovrstno opremljena.

Dawna Sztuka (Stara umetnost), izdaja Narodni Institut Ossolineum, Lwow, Ul. Ossolinskich 2. Pod uredništvom univ. profesorjev Gorsiorowskiega, Gebarowicza in Mańkowskiega je pričela v Lvovu izhajati znanstvena revija gornjega naslova, v kvartu, lepo opremljena in ilustrirana ter bogate vsebine. Prva številka prinaša članek o najstarejši dobi Guiezna izpod peresa J. Kostrzewskega (v poljščini), članek K. Bulasa o dveh antiških lekitih z upodobitvijo Sisifa (v francoščini), univ. prof. dr. Vojeslava Moleta razpravo o vlogi Dalmacije v umetnostni zgodovini (v nemščini), S. Lorentza članek o Janu Zavru, dalje Miscellanea, številne referate in drobne prispevke. Revija skuša poročati o najnovejših izsledkih znanosti in tvoriti nekako vez med sorodnimi disciplinami, ki se bavijo z umetnostjo preteklih dob. Začetek je lep.

Nemško prosvetno ministrstvo je na posebni konferenci sporočilo vsem ravnateljem nemških muzejev posebne direktive za ureditev muzejskih zbirk v duhu nacionalnega socializma. Konferenci je predsedoval znani Himmler, ki je lansko leto tudi organiziral razstavo »izvržene umetnosti« v Monakovem. Po mnenju Himmlerja je treba poiskati »izrodke« umetnosti ne samo v delih sodobne umetnosti, marveč tudi pri umetnikih starejših dob. V tem pogledu bi bilo Van Goghu očitati, da je zblaznel, Mathiasu Grünewaldu je manjkal vsak čut za junaštvo in je zapadel v psihozo izvirnega greha, dočim bi bilo Rembrandta izločiti kot izrazitega slikarja židovskih predmestij. Vsa dela omenjenih mojstrov bi bilo zaradi tega odstraniti iz nemških muzejskih zbirk. Ravnatelji nemških muzejev se z izvajanjem Himmlerja niso strinjali in so naprosili nemškega prosvetnega ministra Rusta za dokončno odločitev.

Od 25. marca do 3. aprila 1938 bo v Jakopičevem paviljonu umetniška razstava Mikulaša Galande iz Bratislave, predstavnika slovaške moderne umetnosti, Mihe Maleša in Zorana Mušiča.

La Tribuna, Rim, 18. junij 1937. Prinesla je Sedejev »Rodbinski portrete.«
 »Franc Mihelič podaja na vesel način spretnega ilustratorja noše in sejmne svojega kraja, toda ne brez skentov ironičnega opazovanja. Še druga imena, ki jih moramo imenovati, so Tratnik, ki razstavlja zelo dobes »Akte«, dalje Maleš in Kralj. Lep je oddelek grafike, kjer se nam zdijo zelo pomembne Tratnikove risbe.«
 C. E. O.

Il Popolo d'Italia, Milan, 19. junij 1937.

»V posebnem oddelku pregledno razstavljene risbe morejo, tudi v mejah zgolj dekorativnega ali ilustrativnega namena, dokazati zdravje ter ljubezen do resnične poezije, ki sta bazi jugoslovanskega ustvarjanja. Naj v to svrhu navedem le reze Mihe Maleša, ki goji z enako dobrim uspehom linorez, radiranko in litografijo. Med slikmi pa resnično prednjačijo »Sončnice« in »Mrtva priroda« Gojmira Antona Kosa, ki mu moramo pripoznati svojstveno zmožnost osnove in kompozicije, ter, poleg drugih dobrin, vsled svoje mehkobe Pavlovčeva krajina, pa tudi dobrosrčni rodbinski in ljudski prizori Maksima Sedeja, v katerih z zadovoljstvom opažamo zelo dobre sledove rimskih in florentinskih srečanj.

Tudi kiparstvo je dobro prikazano. Omenjamo močno plastiko Franceta Kralja.«

La Gazzetta del Mezzogiorno, Bari, 19. junij 1937. Prinesla je Malešev lesorez.

»Brez dvoma je malo del, ki ne bi bila francoska bodisi po tehniki ali pa po duhovni vsebini. Je to slučaj n. pr. pri delih Maksima Sedeja. Ta mladi slovenski slikar, čigar »Skupino na prostem« in ljubeznivi »Rodbinski portrete« občudujemo, je izdelal svoje kompozicije v smislu velike umetniške tradicije, združeno s svojim zdravim in svojstvenim temperamentom. Njegov čut za mero in disciplino je dobrega rimskega in florentinskega porekla.

Kar smo rekli glede Sedeja, velja tudi za nekatere druge umetnike, tako za Gojmira Antona Kosa, čigar slike »Mrtva priroda« in »Vrtarjeva hčerka« sta zares dragoceni.

Fin kolorist je Pavlovčec.

Krepk je »Kosec«, delo Toneta Kralja, nežen Miheličev »Sejem v Kruševcu« in hvalevreden veliki Tratnikov »Akte«. Z velikim zanimanjem smo gledali po dve sliki Staneta Kregarja in Franceta Kralja.

Slovenec Miha Maleš ugaja bolj v svojih rezih kot v olju. V grafičnem oddelku je razstavil četrto del. Tukaj moramo še imenovati Jakčovo »Novo mesto«, lične Miheličeve litografije, razveseljivo risbo s svinčnikom »Žensko figuro« Karle Bulovčeve, ki je v domovini dobro znana tudi kot kiparka, ter krepka Tratnikova dela.

Hvalevredna je tudi skupina v lesu »Žanjice«, delo Slovenca Franceta Kralja in Tine Kosov »Sedeži delavcev.«
 Aldo Caron.

Il Piccolo della Sera, Trst, 22. junij 1937. Prinesel je Miheličev »Sejem v Kruševcu«.

»Med najbolj značilnimi slikarji se izkazuje, po našem, Slovenec Gojmir Anton Kos s par mrtvimi prirodam in »Vrtarjevo hčerko«, v silnih in zgočih barvnih mešanica.

Zopet in zopet gledamo »Rodbinski portrete« Slovenca Maksima Sedeja.

Lesena skupina iz ljudskega življenja »Žanjice«, ki jo je rezal glavni predstavnik slovenskega ekspresionizma v plastiki France Kralj.

Castno zaključujejo celoto Jakac, Mihelič in mojstrski figurist Tratnik.«

A. N.

Corriere della Sera, Milan, 24. junij 1937.

»Gojmir Anton Kos, rojen v Gorici, razkriva močno osebnost kot kolorist v svojih »Sončnicah« in v ostalih dveh platnih. Slovenec Sedej ima tri slike, od katerih je najznačilnejši »Rodbinski portrete.«

Il Popolo di Trieste, Trst, 24. junij 1937.

»Jako dobra lesena plastika je Tine Kosov »Sedeži delavcev« in dekorativno prav dobro učinkuje delo Franceta Kralja, ki prikazuje tri žanjice pri žetvi in vezanju snopov.«
 Rino Roberti.

Največji slovenski denarni zavod

Mestna hranilnica ljubljanska

ima lastnih rezerv okoli Din 25,000.000*—

Prirastek novih vlog v decembru 1937 Din 5,300.000*— Prirastek novih vlog od 1. januarja 1938 do 17. februarja 1938 Din 21.600.000*— Nove in oproščene vloge v skupnem znesku Din 212,700.000*— so vsak čas razpoložljive.

Za vse obveze hranilnice jamči Mestna občina ljubljanska

KNJIGOVEZNICA

Jože Žabjek

LJUBLJANA, Dalmatinova 10

TELEFON 24-87

Oskrbi hitro in poceni lepo in okusno vezavo vsakovrstnih knjig in vsa druga v stroko spadajoča dela. Trgovske knjige po naročilu. Lastni čitalni stroj.

RAZPIS NAŠIH NAGRAD

Vsak naročnik, ki nam pridobi novega naročnika, ki takoj nakaže vsaj polletno naročnino za »UMETNOST«, prejme kot nagrado naše založbe po izberi:

1. Pesniško zbirko: France Vodnik — Borivec z Bogom.
2. Maksim Sedej: Ljubezen, linorez z avtorjevim podpisom, velikost 21/28 cm.
3. Miha Maleš: Podoba Primoža Trubarja, velikost 21/28 cm.
4. Pesniško zbirko: Miran Jarc — Novembrske pesmi.

Gornja dela so tudi naprodaj pri naši upravi po 20 din komad.

Primož Trubar

Za okras Vaših knjižnic, čitalnic, sejnih dvoran itd. Vam priporočamo podobo ustanovitelja slovenskega književnega jezika PRIMOŽA TRUBARJA, ki jo je izdelal slikar Miha Maleš in je opremljena s faksimilom Trubarjevega podpisa.

Izvod odtisnjen na posebnem papirju, v velikosti prikladni za okvirjenje, velja samo 20 din.

Naročila sprejema uprava naše revije.

Opozorilo našim cenjenim naročnikom

Zaradi obilice gradiva smo današnjo dvojno številko »Umetnosti« razširili za polovico tiskovne pole, to je za osem strani, odtisnjenih na antičnem papirju za tisk lesorezov in linorezov. Pri tem seveda obseg nadaljnjih števil ne bo trpel in bodo iste imele kot doslej po vsaj dve tiskovni poli za vsako dvojno številko. »Umetnost« izhaja točno po napovedanem programu, zato NUJNO PROSIMO ZA TOČNO PORAVNAVO NAROČNINE 60 din, odnosno 90 din za umetniški papir. Izvodi, ki so odtisnjeni na umetniškem papirju, imajo na prvi strani ovitka v levem spodnjem kotu označbo »UMETNIŠKI PAPIR« (90 din letno). Položnice smo priložili vsem cenj. naročnikom, ki nimajo plačane vsaj polletne naročnine.

Uredništvo in uprava
»UMETNOSTI«

»Umetnost« — izide dvanajst števil na leto. Celoletna naročnina znaša 60 din, na umetniškem papirju 90 din; za inozemstvo 70 din, odnosno 100 din. Posamezna dvojna številka 16 din, oziroma 24 din. Naroča se na naslov: Uprava »Umetnosti«, Ljubljana, Pod turnom št. 5.

Izdaja Bibliofilska založba v Ljubljani. Urejuje uredniški odbor (dr. Rajko Ložar, France Gorše, Martin Benčina), odgovarja Miha Maleš. Vsi v Ljubljani. Nenaročeno gradivo se ne vrača. Tisk Narodne tiskarne (predst. Fr. Jeran) v Ljubljani.